

Νέον Πνεῦμα

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ — ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ — ΚΡΙΤΙΚΗ — ΙΣΤΟΡΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β' — ΕΤΟΣ Β'
Αριθμὸς φύλλου 10—12

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Ι. ΒΟΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ
Ὀκτώβριος 1945

Τ' ΑΤΥΧΑ ΔΩΔΕΚΑΗΜΣΑ (1911-1945)

Πέρασαν ἀπὸ τότε 34 δλάκερα χρόνια !

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1911 ἔφτασε ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Καλαμάτας μιὰ ἰταλικὴ πολεμικὴ μοῖρα ἀπὸ κάμποσα καράβια μικρὰ καὶ μεγάλα. Τὰ μεγάλα, τὰ θωρακωτὰ: τὸ «Σὰν Τζῶρτζο» (ἦταν τὸ ἴδιο πὺ ἀνατινάχτηκε ἀπὸ τοὺς Ἴγγλέζους τῶρα στὸν τελευταῖο πόλεμο μέσα στὸ λιμάνι τοῦ Τομπρούκ), ἡ «Πίζα» καὶ τὸ «Ἀμάλφι» — τὰ δυὸ ἀπαράλλαχτα ἀδελφία τοῦ δικοῦ μας «Ἀβέρωφ» — ἄραξαν στὰ ἀνοιχτὰ. Τ' ἄλλα, τὰ μικρότερα, πὺ δὲ θυμοῦμαι πιά τὰ ὀνόματά τους, δέσανε πριμάτσες στὰ «κανόνια» τοῦ μουράγιου.

Ἦταν τότε ὁ καιρὸς πὺ κάθε χρονιά, σὰν ἐρχόταν ἡ ἀνοιξι, συννέφιαζεν ὁ πολιτικὸς οὐρανὸς στὰ Βαλκάνια καὶ ἡ πολεμικὴ μπόρα ἦταν ἔτοιμη πάντοτε νὰ ξεσπάσει. Ἡ Βαλκανικὴ Συμμαχία δὲν εἶχε πάρει ἀκόμη σάρκα καὶ ὀστά. Ὅμως ὅλα τὰ φαινόμενα δείχνανε ὅτι γρήγορα θάχαμε σοβαρὰ γεγονότα στὴν Ἀνατολή. Οὔτε ὁ Ἰταλοτουρκικὸς πόλεμος εἶχε κηρυχτεῖ ἀκόμα. Ὁ ὀρίζοντας ὅμως — ὅπως εἴπαμε — ἦταν πάντα συννεφιασμένος. Τί ἔπρεπε, λοιπόν, νὰ ὑποθέσει κανεῖς μὲ τὴν παρουσία τοῦ ἰταλικοῦ στόλου στὸ λιμάνι τῆς Καλαμάτας;

Ἦταν ζωντανὴ ἀκόμη τότε στὴν ἀγνή ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας ἡ ἀνάμνησι τῆς Λεγεώνας τοῦ Γαριβάλδι πὺχε λάβει μέρος στὸν ἀγῶνα τοῦ 97 καὶ τὸ μεγάλο μας καράβι, ὁ «Ἀβέρωφ», μὸλις εἶχε φτάσει στὰ νερά μας ὀλοκαίνουργο ἀπ' τὰ ναυπηγεῖα τοῦ Λιβόρνο.

Τὰ δύο αὐτὰ γεγονότα καὶ ἄλλα προηγούνα σχετικά μὲ τὴ στάσι τῆς Ἑλλάδας στὸν
(Συνέχεια στὴ 2ῃ σελίδα)

ἈΠΟ ΤΟ "ΔΕΙΜΙΝΟ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ἈΚΡΟΓΙΑΛΙΑ,"

(Ἀπόσπασμα ἀνέκδοτου ἔργου)

Τί νὰ βρῶ, πὺ νὰ τρέξω μὲς' τοῦ Αἰγαίου τὴν ἄπλα στὴν αἰθέρια στιγμὴ
τὰ νησιά, τὰ στολίδια, πὺν' στὴ θάλασσα ξάπλα,
τῆς καρδιᾶς τραναγμοί !

Τί θὰ γίνεταί τώρα στὴν ψηλὴ Σαμοθράκη
καὶ στὴ Δήμνο μακρυνά ;
πὺ τις λούζει τὸ χρῶμα καὶ τὸ φρέσκο ἀεράκι
μὲ τὸν ἥλιο ἀντικρυνά ;

Τί στὴ Δέσβο, τὴ Χίο καὶ πιδ κάτω στὴ Σάμο,
—τῆς ἀγάπης νησιά—
πὺ ἔτσι νᾶταν πετώντας στὶς ἀχτές τους νὰ δρᾶμο
γιά νὰ πιδ μιὰ ἀρνησιά.

Κ' οἱ Κυκλάδες πὺ σκόρπιες στὸ γαλάζιο ἀρμενίζουν
καὶ σὰ στόλος σφιχτές,
μυστικῆς ἱστορίας ἐποχὲς μᾶς θυμίζουν
μὲ σκοτάδια πηχτές.

Καὶ κει ἀνάμεσα ἡ Δήλος, σὰ σβυμένο πιδ ἀστέρι,
τὴ στερνή ἀναλαμπὴ
στοὺς καινούργιους αἰῶνες, ἀπ' τὸ φῶς πὺχε ταῖρι
στέλνει τώρα θαμπή.

Νά, τὰ Δώδεκα ἀκόμα τὰ νησιά, πονεμένα,
στὴ σειρά ἀκολουθοῦν,
πὺ ἀπ' τὴ νέα σκλαβιά τους μὸλις πιδ λυτρωμένα
τὴν Ἑλλάδα ποθοῦν.

Γ. Κ. ΣΤΑΜΠΟΛΗΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ :

Ε. Χ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ
ΑΡΓ. ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ
ΑΡΙΣΤ. ΚΑΡΑΒΑΣ
ΓΕΩΡΓ. ΛΟΓΟΘΤΗΣ
ΠΕΤΡΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Ν. Γ. ΣΤΑΘΑΤΟΣ
Γ. Κ. ΣΤΑΜΠΟΛΗΣ
Α. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ
Γ. Ι. ΦΟΥΣΑΡΑΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΨΥΧΑΡΗΣ

άγωνα της 'Ιταλίας για την ανεξαρτησία της, είχαν δώσει άφορμή στο λαό μας να σχηματίσει την πλανημένη ιδέα — τρισανόητη όπως απέδειχτηκε κατόπι — ότι οι φίλοι μας 'Ιταλοί — οι «φρατέλοι», όπως τους λέγαμε τότε — θα μας βοηθούσαν στον άγώνα μας έναντί της Τουρκίας, που έφτανε ακόμη ίσαμε τον 'Αδρία.

'Αγνή και άθωα λαϊκή ψυχή, πως πλανιέσαι οίκτρα και πως πιάνεσαι εύκολα στις άτιμες πλεχτάνες των «Μεγάλων»!

"Όλοι, λοιπόν, πίστεψαν άμέσως πως ό 'Ιταλικός στόλος έρχονταν να βοηθήσει την 'Ελλάδα.

Γι' αυτό όταν βγήκαν έξω στη στεριά τα πληρώματα έγιναν δεκτά με άνυπόκριτη χαρά από το λαό μας. Και δώς του άμιμότητας και τραταμέντα στις ταβέρνες και στα καφενεία. *Viva l'Italia! Viva la Graecia!* "Όλα, παιδιά, είναι «πλερωμένα» για τους φίλους μας τους 'Ιταλούς, λέγαν οι φτωχοί βαρκάρηδες της Ντουάνας. 'Η λαϊκή χαρά ήταν άνέκφραστη στην ύποδοχη των «φρατέλων» μας. Δεν έλειψεν όμως και ή επίσημη ύποδοχη από τις 'Αρχές του τόπου. Γεύματα και δεξιώσεις έγιναν στη Νομαρχία προς τιμή του Ναυάρχου και του επιτελείου του και λόγια πολλά και τρανά άκούστηκαν και από τα δυό μέρη για την «άμοιβαία» φιλία των δύο χωρών!

Την άλλη μέρα κίνησαν τα καράβια τώνα πίσω στ' άλλο με πλώρη προς τον Κάβο Γκρόσο και χάθηκαν σε λίγο στο βάθος του πελάγου...

Που πήγαιναν; Μυστήριο! Μά σε λίγες μέρες ξεδιαλύθηκε το μυστήριο. Οι 'Ιταλοί είχαν κηρύξει τον πόλεμο έναντί της Τουρκίας και ή 'Ιταλική μοίρα που είχε περάσει από την Καλαμάτα έβομβάρδιζε τώρα την Βεγγάζα και τ' άλλα λιμάνια της 'Αφρικής.

Πέρασε κάμποσος καιρός, μά οι φρατέλοι μας δεν μπόρεσαν να κάμουν σπουδαία πράγματα, γιατί ό 'Εμβέρ Βέης κρατούσε γερά το έσωτερικό της 'Αφρικής. "Επρεπε, λοιπόν, να βρεθεί κάποιος άλλος τρόπος έκβιασμού της Τουρκίας. "Ετσι οι 'Ιταλοί βάλανε ποδάρι στην άμορφη Ρόδο και ύστερα σιγά - σιγά σ' όλα τα Δώδεκα 'Νησιά.

Οι "Ελληνες — όλοι οι "Ελληνες — νόμισαν τότε ότι είχε φτάσει ή ώρα να έλευθερωθούν τα νησιά, γιατί πίστεψαν κιόλας ότι ή 'Ιταλία δεν τάπερνε για λογαριασμό της, αλλά θα τα έδινε άργότερα στην 'Ελλάδα. Γιαυτό, ή κατάληψη

των Δωδεκανήσων από τους 'Ιταλούς έγινε δεκτή με ένθουσιασμό από τους καλόκαρδους νησιώτες. Ποιά όμως φρικτή ειρωνεία όταν, έπειτα από το κλείσιμο της ειρήνης μεταξύ Τουρκίας και 'Ιταλίας, τα άτυχα Δωδεκάνησα έπεσαν άλυσωδεμένα στα χέρια των 'Ιταλών.

Είπαμε «άτυχα». Γιατί βέβαια ζήτημα τύχης είτανε να βρεθούν τα Δωδεκάνησα στα χέρια των 'Ιταλών τη στιγμή που λίγους μήνες κατόπι ό 'Ελληνικός Στόλος έφερνε την πραγματική λευτεριά σ' όλα τ' άλλα Τουρκοκρατούμενα νησιά του Αιγαίου.

"Ετσι τ' άμοιρα Δωδεκάνησα έπεσαν πάλι στο σκοτάδι της σκλαβιάς. Και τί σκλαβιάς! Της πλέον μαύρης και άτιμης σκλαβιάς. Και άρχισε άμέσως να έφαρμόζεται το άισχρό σχέδιο του έξιταλισμού των δώδεκα ωραίων νησιών μας. Πιέσεις, διωγμοί, φυλακίσεις, φόνοι και μαρτύρια των 'Ελλήνων πατριωτών που δεν ήθελαν ν' αλλάξουν το έθνικό τους πρόσημα. "Ιδρυσί 'Ιταλικών σχολείων με ύποχρεωτική φοίτηση για τα 'Ελληνόπουλα. 'Εγκατάστασι 'Ιταλών άποίκων και κάθε λογής προπαγάνδα μπήκε σ' ένεργεια για την άλλαγή του έθνομολογικού χαρακτήρα των νησιών.

Και όλα αυτά γινόντουσαν «υπό τα όμματα» και με την άνοχη της «πεπολιτισμένης» Εύρώπης. Καμμιά φορά έφταναν ως τα έλεύθερα άκρογιάλια μας οι διαμαρτυρίες και οι θρήνοι των σκλαβωμένων νησιωτών. Μά τί μπορούσε να κάμει ή κατακαυμένη και αδύναμη Μάνα για να βοηθήσει τα δύσμοιρα παιδιά της; Το μόνο που μπορούσε να κάμει ήταν να δίνει άσυλο και προστασία σε κείνα που φτάνανε στο έλεύθερο χώμα της. Κι' αυτό το έκανε μυστικά και φοβισμένα...

"Ετσι πέρασαν 34 δάκερα χρόνια! Χρόνια σκληρά και ματωμένα. Μά ήρθε επί τέλους το γλυκοχάραγμα της λευτεριάς να φωτίσει τα σκλαβωμένα νησιά μας.

"Ό,τι κι' αν άποφασίσουν οι «Μεγάλοι», όποια άντίδρασι κι' αν βρει το δίκαιο και ιερό αίτημα της 'Ελλάδας, τα Δωδεκάνησα θα μείνουν όριστικά σ' 'Ελληνικά χέρια. Γιατί ήρθε το πλήρωμα του χρόνου να τελειώσουν τα βάσανα και τα μαρτύρια ενός καθαρόαιμου 'Ελληνικού πληθυσμού, που κατώρθωσε μέσα στη μακρά άνη ξενική και άλλόθρησκη σκλαβιά να κρύψει στη σκέψη του την ιδέα της 'Ελλάδας και να κρατήσει κατάβαθα στην ψυχή του την άσβυστη φλόγα του 'Ελληνικού Πολιτισμού πέρα εκεί στα πανάρχαια 'Ελληνικά άκρογιάλια...

ΔΙΟΝ. ΒΟΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ

ΤΟΥ κ. Α.-Μ. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

Πολύτιμα πετράδια μέσα στ' όλογάλανο Αιγαίο, άχτιδόβολοι πυρήνες μέσα στη Μεσόγειο, φάροι οδηγητικοί προς τη μεγάλην άλήθεια του Κόσμου, προς την έρευνα του μυστηριακού δρόμου προς το Θεό, τα έλλαδικά νησιά και τ' άκρογιάλια έέχυσαν ζωδότρες άχτίδες, φύσηξαν στον κόσμο δάκερο την πλαστική πνοή ενός άσύγκριτου κόσμου, πολιτικού, κοινωνικού, πνευματικού, καλλιτεχνικού, βιοτεχνικού, που και ή άπλή μίμησή του έκαμε, από την πανάρχαιη εκείνη στιγμή της γέννησής του ως τα σήμερα, εύτυχισμένους της Λαούς που τον ένοιωσαν και τον έγκολπώθηκαν. "Ο Κολοσσός της Ρόδου, — 'Απόλλωνας, θεός — 'Ηλιος, άντιπροσωπευτική όμορφιά, μεγαλόπρεπο σύμβολο του άθανάτου αυτού φωτός.

Εύβοια, Σποράδες, Σαμοθράκη, Θάσος, Λήμνος, Λέσβος, Χίος, Σάμος, Ρόδος, Δήλος, Μύκονος, Νάξος, Πάρος, Μήλος, 'Ιος, Πάτμος, Κως, Τέως, Τήνος, Σύρος, Κέως κλπ., θαλασσοφιλήτα πετράδια των μεγάλων «ήπειρων», του Φίλιππον, — ένα δάκερο «ήλιακό» σύστημα άχτιδόβολο πρόβαλε προαιώνια ανάμεσα στα σκοτάδια της τραγωδουτικής άνθρωπότητας της Εύρώπης, και, ζωπυρωμένο από τη μάνα 'Ασία, την όρφικη Θράκη και την Αίγυπτο, έγλύκανε την άγρια καρδιά και σκέψη του ανθρώπου. "Εδωσε και δίνει ζηλεμένα πρότυπα φυσικής, ήθικης και πνευματικής ρώμης από το 1100 π.Χ. ως σήμερα.

* * *

"Υστερ' από τη λεγόμενη «κάθοδο των Δωριέων», — (του μακεδνοϋ, δηλαδή, κατά τον 'Ηρόδοτο, έθνους, που έδωσε στον κρητομυκηναϊκό, άχαικό και γραικικό δωδωναϊον κόσμο νέα στοιχεία ζωής) άρχισαν να παίρνουν μορφή άποικιακή τα τεράστια μεταναστευτικά ποτάμια του έλλαδικού κόσμου και να χαράζει ό πολιτισμός τους. "Ο θρακικός «λόγος», σμιγάδι του άπολλώνειου δελφικού και δηλιακού «λόγου», στάθηκε ή ψυχή του αϊολοϊωνοδωρικού πολιτισμού: το θεοκρατικό άριανό πνεύμα στάθηκε ή πλαστική δύναμη του κοινωνικού πνεύματος των μεγάλων δημιουργιών. Το "Αργος, ή 'Αθήνα, ή Σπάρτη, ή Βοιωτία ήταν οι άνάβρες του τεράστιου

έκείνου πολύκλαδου ποταμού. 'Η μιá ύστερ' από την άλλη ξερόβαιναν, μέσα από τα αιγαιακά και, γενικά, τα μεσογειακά νερά, οι χουσές άποικίες και, μέσ' από αυτές, οι πρώτες θεϊκές μορφές: ό "Όμηρος, ό Θαλής, ό Τέροπανδρος, ό Ροϊκος, ό Πυθαγόρας (Σμύρνη, Μίλητος, Μυτιλήνη, Σάμος, Σικελία — ποίηση, φιλοσοφία, μουσική, άρχιτεκτονική και γλυπτική), και, μαζί, τα δημοκρατικά πολιτεύματα, — που στερέωσαν οι Δωριείς με τον πλέριο περιορισμό της άπολυταρχίας των βασιλιάδων του κρητομυκηναϊκού άχαικού κόσμου και που άκολούθησαν οι σοσιαλιστικού ούσιαστικά κ' επαναστατικού γενικά περιεχόμενου νομοθεσίες, θεσμοθεσίες και κυβερνήσεις του Λυκούργου της Σπάρτης (800 π.Χ.) του Φιλόλαου της Θήβας (728 π.Χ. — ή φυσιοκρατική σχολή του Gesuay, 17ος μ.Χ. αιώνα), του Σόλωνα της 'Αθήνας (640 π.Χ., προδρομική του Ρωμαϊκού Δικαίου) του Πιπτακού της Μυτιλήνης (7ος αιώνας), του Ζάλευκου ('Επιζεφύρειοι Λοκροί της 'Ιταλίας), του Χαρώνδα (σικελική Κατάνη) και άλλων ακόμη άλλου.

* * *

'Η Χώρα που όνομάστηκε κατόπιν 'Ελλάδα, παρούσαζε άναστατωμένη όψη: ή γή της και τα πέλαγα διασχίζονταν από караβάνια μεταναστών και από πλήθη, που έφευγαν από τις αδύναμες οικονομικά και πολιτικά έστιές τους, για να ζητήσουν άλλου ασφάλεια, γαλήνη, πόρους και άνεση ζωής και πορέσουν να ξετυλίξουν εκεί την ένεργητικότητα και τις έθνικές τους δυναμικότητες. Μοναχικές ομάδες, αλλά και δάκερες στρατιές. "Από τη Μεσσηνία προς την 'Αττική (οι αϊολικοί άπόγονοι του Νηλέα της Πύλου 'Αλκμαίονας και Μέλανθος (γιοι του Παίονα) (*) και από την 'Αχαΐα προς την 'Αττική (οι "Ιωνες της βόρειας Πελοπόννησου), αλλά και από τη Λακωνία στα Κύθηρα και στην Κρήτη και στα νησιά του νότιου Αιγαίου και στα μικρασιατικά άκρογιάλια, και από τη Βοιωτία και την 'Αργολίδα στη Θράκη και

* "Από τους μεσσήνιους αυτούς μετανάστες βγήκαν οι δυό ισχυρές οικογένειες της 'Αθήνας, οι 'Αλκμαϊονίδες και οι Παιονίδες.

στις μικρασιατικές παραλίες και στα νησιά του βόρειου Αιγαίου, τη Λέσβο και την Τένεδο και από την Αθήνα και την Εύβοια (την αρχαιότερη Έλλοπία) και μερικούς τόπους του Μωριά στα νησιά πάλι του Αιγαίου, τη Χίο, τη Σάμο, τη Δήλο, τις Κυκλάδες, και σε άλλες μικρασιατικές παραλίες και από την Κόρινθο, αργότερα, προς το νησί των Φαιάκων (την Κέρκυρα) και τη Σικελία, και τα Μέγαρα και από τα Μέγαρα και την Αργολίδα (8ος και 7ος αιώνας) προς τη Σικελία και πάλι, τη Βιθυνία, το Βόσπορο.

Η περίοδο της πρώτης αποικιακής εξόρμησης αρχίζει από τον 11ο αιώνα και τελειώνει περίπου τον 7ο ή τον 6ο. Ο *π ρ ω τ ε ς δ ω ρ ι κ έ ς* *α π ο ι κ ί ε ς*: Σπρωγμένοι από τη βιωτική ανάγκη αλλά και από την επίδραση της πρώτης γνωστής πολιτικο-θρησκευτικής και ναυτικής αμφικτυονίας του Αργους (που είχε προστάτη τον Πυθία Απόλλωνα), Αργεῖοι, Τροιζήνιοι, Επιδαύριοι (δηλαδή οι Αχαιοί κάτοικοι των τόπων αυτών βοηθημένοι και από τους Δωριείς), ξεκίνησαν με ισχυρό στόλο και στρατό από τον αργολικό κόλπο και τις ακτές του Σαρωνικού (προς τη Μεγαρίδα), και, αφού πήραν την Αίγινα, ώρμησαν προς το Αιγαίο και τη Μεσόγειο, για να κυριεύσουν και αποικήσουν τα Κύθηρα, τη Μήλο, τη Θήρα (την πανάρχαιη Καλλίστη), την Ανάφη, έπειτα τη Ρόδο, την Κω, την Κάροπαθο, τη Νίσυρο, την Κάλυμνο, υποτάζοντας ή αποδιώχνοντας τους ντόπιους Φοίνικες, και τέλος, τα νότια παράλια της Καρίας. Στο κομμάτι αυτό οι Πελοποννήσιοι αυτοί Δωριείς και Αχαιοί έχτισαν έξη πρώτες πολιτείες (τρεις στη Ρόδο—τη Λίνδο, την Ταλιό και την Κάμειρο—μια στην Κω και δυο στα παράλια της Καρίας την Κνίδο και την Αλικαρνασό (πατρίδα του Ηρόδοτου), που ονομάστηκαν *Δ ω ρ ι κ ή* *Ε ξ ά π ο λ η* και είχαν πολιτικοθρησκευτικό τους κέντρο το ναό του Απόλλωνα, στο Τριώπιο ακρωτήριο (νοτιοδυτική άκρη της Μικρασίας). Άλλη μάζα Δωριέων από Αργείους και Λάκωνες προχώρησε ως την Κρήτη, υποτάξε τους κατοίκους της (που με την αντίστασή τους έγιναν αίτια να καταστραφούν μνημεία του μινωικού πολιτισμού) και ίδρυσε τη δωρική συμπολιτεία με τις τρεις κύριες πολιτείες—την Κνωσσό, τη Γόρτυνα και την Κυδωνία.

Ταυτόχρονα ξεπροβάλλουν οι *π ρ ω τ ε ς α ι ο λ ι κ έ ς* *α π ο ι κ ί ε ς*: Το 1054 π. Χ. περίπου, δηλαδή λίγα χρόνια ύστερ από την κάθοδο των Δωριέων, ένας έγγονος του Αγαμέμνονα, ο μικρότερος γιός του Ορέστη Πένθιλος, ξεσήκωσε πολλούς από τους απόγονους του μεγάλου βασιλιά των Μυκηναίων,

πήγε στη Βοιωτία, έφτιασε στρατό από τους Αιολείς της χώρας αυτής, και, αρχηγώντας, ξεκίνησε από στεργιά για το βοργιά, δυναμώνοντας στο δρόμο το στρατό του και με Θεσσαλούς της αιολικής φυλής. Έτσι, ο στρατός του Πένθιλου πέρασε τη Μακεδονία, τη Θράκη και τον Έλλησποντο, και σκορπίστηκε στα βόρεια προς το Αιγαίο μικρασιατικά παράλια και στα παράλια της ευρωπαϊκής Θράκης αργότερα. Στο κομμάτι αυτό, ύστερ από μεγάλους αγώνες με τους ντόπιους, οι Αιολείς της Βοιωτίας και της Θεσσαλίας και οι Αχαιοί του Πένθιλου έχτισαν δώδεκα πολιτείες: την Τήμνο, τις Λάρισες, το Νέο Τεΐχος, την Κύμη, την Αιγαία, την Κίλλα, τη Μύρινα, την Αιγιόρσσσα, τη Γρόνοια, το Νότιο, την Πιτάνη και τη Σύμωρη όπως λέγεται (που κατόπι έγινε κτήση των Ιώνων της Αθήνας). Οι πολιτείες αυτές βρίσκονταν κοντά ή μια στην άλλη, γύρω από τον Έλαιτικόν κόλπο (κόλπος Τσαντερλή), και μονάχα η Σύμωρη βρισκόταν σε μεγάλη απόσταση (προς τα νότια του βουνού του Σίπυλου). Από τη μικρασιατική παραλία, οι Αιολείς πέρασαν στ' αντικρουά νησιά—τη Λέσβο, την Τένεδο, τα Έκατοννήσια (*), και από τα νησιά αυτά, καθώς και από την Κύμη, χτίστηκαν αργότερα και άλλες πολιτείες γύρω από την Ίδη της Τροίας, προς τον Έλλησποντο και τα παράλια της Θράκης. Η Κύμη, με τον καιρό, έγινε η ισχυρότερη από τις αιολικές αυτές αποικίες, η αληθινή τους μητρόπολη, όπου και βλάστησε η ρίζα του Ασκραίου Ησίοδου. Στη Λέσβο χτίστηκαν έξη πολιτείες: η Μυτιλήνη, η Μήθυμνα, η Ανισσα (εκεί, κατά τη μυθολογική συμβολική παράδοση, ξέβρασαν η θάλασσα το κεφάλι και τη λύρα του θρακικού Όρφέα), η Έρεσσό, η Πύρρα και η Αρίσσα. Το νησί αυτό έγινε η έστία του αιολικού πολιτισμού, απ' τη μια με τον Άλκαϊο και τη Σαπφώ και τη Σχολή της αιολικής ποίησης με βάση την παράδοση του Όρφισμού, κι απ' την άλλη με το μεγάλο σοφό (ένα από τους έφτά) τον Πιττακό, που ρύθμισε τα πολιτικά πράγματα της πατρίδας του και αγωνίστηκε για την έλευθερία της ενάντια στην ολιγαρχία των αριστοκρατικών.

Παράλληλα απλώθηκε το τρίτο αποικιστικό κλαδί: *οι πρώτες Ιωνικές αποικίες*. Λίγα χρόνια ύστερ από τη μετανάστευση των Αιολέων του Πένθιλου, το 1044 περίπου π.Χ. (24 χρόνια ύστερα από το θάνατο του τελευταίου βασιλιά της Αττικής, του Κόδρου), οι Ίωνες της Αθήνας (που είχαν φύγει από τον Αιγαίο της πελοποννησιακής Αχαΐας, διωγμένοι από τους Αχαιούς του Τισαμενού), μὴν έχοντας τα μέσα να ζήσουν στο άγονο άττικό έδαφος, ξεσήκω-

[Συνέχεια στη 14η σελίδα]

* Σ. Σ. Λέγονται και Μοσχονήσια, γιατί στη γύρω τους θάλασσα υπάρχουν μικροοργανισμοί (μαλάκια) που αναδίνουν μυρωδιά που μοιάζει με μόσχο.

ΜΗΠΩΣ είναι πουλάκι που κλαδεΐ στην καρδιά μου; Μήπως είναι τα φτερά του που τρέμουν; Όχι! Είναι μόνο και μόνο που ο Χιώτης, όπου κι αν πάη, ποτέ δεν

ξεχνά την πατρίδα και πάντα γλυκαίνεται να τη βλέπη. Από μακριά την είδαμε τη Χίο κι άμέσως, σαν τα σύννεφα στον άνεμο, σκορπίστηκαν από το νοῦ μου όλα τα λόγια του δασκάλου. Από μακριά την είδαμε τη Χίο, και μās φάνηκε, στα κύματα μέσα, σά χρυσοούλουδο του πελάγου. Από μακριά μυροβόλουσε, ίσως για να μās χαιρετήση. Την καμένη τη Χίο! Ποιός θα τη διη και δε θα λυπηθῆ η ψυχή του; ποιός θα πατήση το χῶμα της και δε θα κλάψη; Πόσα δεν έπαθε το δυστυχισμένο το νησί! Τι να τα λέμε; Έβγα στους δρόμους της δῶξ, άνεβα στα βουνά της και θα το καταλάβης. Φτάνει να κοιτάξης τους ανθρώπους που είναι μέσα και δίχως να μιλήσουνε, θα στο πουν.

Όσο πήγαινε το βαπόρι, τόσο και κείνη προχωρούσε να μās απαντήση. Έρχονταν η Χίο με τα βουνά της, με τους κάμπους της, με τις παντοινές της πρασινάδες. Έρχονταν κι όλο μυροβόλουσε. Ό ήλιος κόντεβε να βασιλέψη οι άχτιδες του ήταν ακόμη σαν πλαγιασμένες άπάνω στους λόφους και στις πεδιάδες έλεγες πῶς κοιμοῦνταν. Κι ως τόσο σιγά-σιγά παραπονιούνταν η Χίο. Μέσα από τα λαγκάδια, από τους βράχους κι από τα λιβάδια, μέσα από τους κάμπους κι από τα βουνά, μαζί με τῶν δεντρῶν τις μυρωδιές και τάρῶματα τῶν λουλουδιῶν, έβγαιναν κρυφοί, μυριάδες αναστεναγμοί. Τα λαγκάδια, οι βράχοι και τα λιβάδια, οι κάμποι και τα βουνά, οι πέτρες, το χῶμα, τα λουλούδια, έμοιαζε πῶς είχαν φωνή κι όλο το δύστυχο το νησί αγάλια αγάλια μοιρολογοῦσε—« Πότε, άχ! πότε θα φύγουν οι Τουρτσι; »

Αναστενάξε η Χίο κι άλλα νησιά της άπαντοῦσαν. Κ' η Κρήτη, κ' η Μυτιλήνη, κ' η Ρόδο, κ' η Σάμο κ' η θάλασσα όλη παραπονιούνταν. Η Χίο μοιρολογοῦσε πιότερα από τάλλα τα νησιά πιδ χαμηλή, κάτι πιδ ντροπαλή μ' έρχονταν η φωνή της. Έλεγαν το ίδιο όλα τα νησιά κι από τον πόνο πήγαινε η καρδιά μας να θάγιση. Όλα λεφτεριά ζητούσαν. Έτριξε τα δόντια ο Κρητικός, θύμωνε το καλληκάρι στον πόνο του άπάνω—« Πότε θα τα δώξουμε τα σκυλιά; » Δεν εΐτανε νησί που να μην κλαίη. Από τον τόσο καημό έμοιαζε κ' η άτμοσφαΐρα σαν πιδ βαρειά, — σαν παραπονεμένη και κείνη.

Είχε γεμίσει ο ουρανός με τῶν νησιῶν τους άνα-

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΨΥΧΑΡΗ

ΠΟΝΟΙ ΚΙ' ΑΝΑΣΤΕΝΑΓΜΟΙ

στεναγμούς. Με φάνηκε που τα παράπονά τους και τα κλάματα τα πικρά μισοσκέπαζαν τον ήλιο με το φῶς του έμοιαζε σά να εΐταν φιλός φιλός άχνός, σά λεφτούτσικος

καπνός που θόλωνε το γαλάζι. Κι ως τόσο δεν πήγαινε στον ουρανό η φωνή τους, δεν άνέβαινε στα ψηλά, μά σά συνεφάκι στέκονταν πρώτα-πρώτα στον άγέρα κ' έπειτα τραβούσαν οι αναστεναγμοί ίσια-ΐσια στην Ελλάδα, ίσια-ΐσια στην Εδρώπη. Έλεγαν της Εδρώπης τα νησιά—« Έλα! μη μās άφήσης μονάχα στῶν Τουρκῶν τα χέρια. Αυπήσου τα όρφανά, τα έρρημα τα παιδιά. » Έλεγαν της Ελλάδας τα νησιά « Μη μās ξεχνās! Παραίτα τις μακρινές, τις δύσκολες έλπίδες. Μην κυνηγās την Πόλη. Τους Σλάβους μην τους κυνηγās. Μην έχης όλο στο νοῦ σου μεγάλες ιδέες ύστερα βλέπουμε. Έλα πρώτα σε μās: θα σε δώσουμε παλληκάρια να πολεμήσης: θα σε δώσουμε φόρους για να πλουτίσης. Με στρατιώτη και με παρῶ ό,τι θέλεις κατορθώνεις.

» Μη μās περιφρονῆς, μη λές: « Τα νησιά πάντα δικά μας. » Από μās πρέπει ναρχίσης. Διές μας και μās. Τι προσμένουμε; Λίγη βοήθεια να μās δώσης. Κάτι μπορούμε και μεις, γιατί πάντα, αγαπημένη μητέρα, εσένα ποθοῦμε, η λατρεία μας εΐσαι σύ. Τη σημαία σου να διοῦμε και μās κάμνεις ό,τι θέλεις. Τι φοβάσαι την Εδρώπη; Τι θα πῆ; μάννα μας δεν εΐσαι; Άμα πατήσης τοῦτο το χῶμα, ποιός θα σε πῆ να φύγης; Έλα, έλα, γιατί μās βάραινε η σκλαβεία: στον κόρφο σου μέσα να μās πάρης τα παιδιά σου σε ζητούν. Την πατρίδα μας θέλουμε όλα, και δε θέλουμε τίποτις άλλο. »—

Έτσι δέρονταν τα νησιά, τέτοιες κουβέντες είχαν άνάμεσά τους και σά σωστά με φάνηκαν τα λόγια τους. Την πονεμένη τη Χίο λυπήθηκα πιότερα από τάλλα. Η τύχη της είναι ξεχωριστή. Βάσανα από πάνω κι από κάτω. Μέσα της έχει φωτιά που την τρώει. Βαθιά-βαθιά στη θάλασσα κρυμμένο καίει το καμίνι, και κεΐ που τη βλέπεις χαρούμενη, στα σωθικά της θρέφει το χαλασμό της. Από κάτω είναι κούφιο το χῶμα κι ως τον πάτο της γῆς όλο βράζει το καζάνι. Κάπου-κάπου ξεσπάνει και κλωνίζονται τα βουνά, γκρεμοῦν τα σπίτια και σκοτώνουν τους ανθρώπους. Από πάνω άλλη φωτιά, άλλο καμίνι: ο Τουρκος κάθεται σαν τη πλάκα στο κεφάλι της άπάνω. Ο Τουρκος ξεσπάνει κάπου κάπου και κείνος τότε πέφτουν τα κεφάλια. Άχ! πάλε κάλλια, παιδιά, ο σεισμός παρὰ το γιουρούσι. Κάλλια το καμίνι που βράζει, παρὰ ο Τουρκος που

νει στο μυαλό μου όταν διαβάζω τη «Φόνισσα»—περίπτωση μοναδική στο έργο του κι ελότελα αναπάντοχη.

Μιά ζωή ανικανοποίητη απ' τ'α δλικά αγαθά, μι'α ζωή που δ'ε γεύτηκε, όπως θ'α πόθησε, τ'ο σαρκικό έρωτα, τ'ο συγκλονιστικό πάθος, που κάποτε χαλυδώναι, μι'α ζωή με μι'α λέξη που μαινε στο περιθώριο τής ζωής. 'Αλλά πόσα δέν άν-τλησε απ' αυτή για τήν καλλιτεχνική του δημιουργία. Γιατί μ' ελη τήν ακαταστασία τής γλώσσας τού, μ' ελη τήν άλυ-παρξία κάθε τεχνικής, δ Παπαδιαμάντης, χάρη σ' αυτή τήν ιδιότυπη, τήν προσωπική του <γλώσσα> φτάνει σ' αισθητικό άποτέλεσμα κ' οι περιγραφές του και οι τύποι του άγγίζουσι τις πιο ευαίσθητες χορδές μας. Πόση γλαφυρότητα, πόσο ζων-τάνια, πόση αληθινή ποίηση στο ύφος: <Εμάντσα τ'ο στέρ-νονος της, τ'ους κύλους της, γλαφυρούς, προέχοντας, δεχομέ-νους όλες τής αύρας τ'ας ριπές και τής θαλάσσης τ'ο θέτον άρωμα. 'Ητον πνοή, ένθαλμα άφανταστον, ένειρον επιπλέον εις τ'ο κήμα' ήτον νηρηίς, ύμφη, σσιρην πλέουσα, ως πλέει ναός μαγική, ή ναός τ'ων ένείρων...> ('Ονειρο στο κήμα)— <'Εκει έταλαντεύθη πολύ (τ'ο νεκρόν σώμα) συρόμενον πότε από τ'α ρεύματα, πότε ώθούμενον από τ' άπόγεια τής ένηρας και από τ'ας θαλασσίας αύρας, τέλος έβαλε πλώρην κατά τόν λεβάντην και τόν σορόκον. Διαπόντιος νεκρός, χωρίς ποτέ ν'α γίνη υποδρύχιος, τ'α κύματα, ως ν'α ώκτειρον τόν ποτέ ναύ-την, μαλακά μαλακά τόν προέπιπον εις τόν πένθιμον δρόμον του. τ'α φάρια τού άφρου έπηδων τριγύρω του, έδοκίμαζον ν'α τόν πλησιάσουν και πάλιν ως ν'α ήλαύνοντο από άόρατον δύ-ναμιν, έφευγον από κοντά του. ('Ο νεκρός ταξιδιότης). Δυό δείγματα διαφορετικά ύφους, τ'ο πρώτο λυρικό, τ'ο δεύτερο ρεαλιστικό και τ'α δυό όμως ζωντανά που μ'ας φέρνουν στα μάτια μας χειροπιαστή κάθε εικόνα. Αυτό είναι τ'ο περιγρα-φικό ταλέντο τού Παπαδιαμάντη. τ'ο θέλητρό του, ή ποίησή του. Μιά ποίηση που ξεπηδ'ει απ' τ'α πιο άπλά πράγματα, γιατί άπλη κι άβολη ήταν ή δική του ή ζωή.

***

“Ας μείνουμε με τ' δραμα τού άγνωστου Παπαδιαμάντη. “Ας ξαναδιαβάσουμε τ'ο έργο του κι ές λουστούμε με τ'α νάματα τής ποίησής του. Και μι'α μέρα ές ξεκινήσουμε, εδλαστικοί προσκυνητές, για τ'ο άρατο νησί του. Έκει, και μόνο εκεί, θ'α νιώσουμε τ'ο μεγαλειό του. 'Αντικρύζοντας τή μαγευτική, γα-λανή θάλασσα, που οι άφροί της σπάζουν στα βράχια, βυθί-ζοντας τ'ο βλέμμα μας στους καταπράσινους λόφους, θ'α λη-ομονήσουμε ίσως για κάμποσο τις πίκρες τής άχαρης, κ' ίσως άνώφελης, ζωής μας. “Επειτα, θ'α πλησιάσουμε στο λόφο που ύψώνεται τ'ο Μποθρίτζι, όπου βρίσκεται τ'ο μνημείο του. Φουν-τωμένα πολυτρίχια και βασιλικοί χύνουν δλόγυρα τ'ο μύρο τους, φτέρες κι άλλα καταπράσινα φυτά παισιώνουν τ'ο κε-νοτάφιο και λές πως ή φύση, που τόσο Έκείνος άγάπησε και τραγουδ'ησε, θέλησε ν'α τέν κρατήσσει αιώνια κοντά τής. “Ας προσυχηθούμε με κατάνυξη.

Κι άργά, πριν βασιλέψει ακόμα δ ήλιος, ίσως σ'ε κάποια γιορτή, αντικρύσουμε, στην πλατεία τού νησιού, κοντά στην άκρογιαλιά, τις λυγρές κι θμορφες κοπέλλες με τις γραφικές οικιαθτικές φορεσιές ν'α χορεύουν τούς πατροπαράδοτους χο-ρούς τους. Θ'α ναι ένα ένειρο κοντά στο κήμα, που θ'α γίνε, πραγματικότητα. Και καθώς θ'α τις παρακολουθούμε, θ'α μοιά-ζουν σ'α ύμφες άλλων χρόνων, που τις έστειλε κάποια θεά για ν'α ξαναδώσουν στην κουρασμένη ψυχή μας τή χαμένη, άλλοίμονο, άγνότητα . . .

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Ε. Χ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ

ΣΤΗ ΛΕΣΒΟ

Λέσβο! τού 'Ονειρου εύγενικιά χώρα, π'οχει δονήσει Της Λύρας ή λαλιά! Θείο σου τ'ο παραμύθημα, σοφό ήταν τ'ο μεθύσι Στου Φοίβου τ'α φιλιιά. 'Η Μούσα σου, όταν γύρω σου τ' άγέρι συνταράζει Κύματα γαλανά, Πλανιέται στις άκρογιαλιές και κάθε σπήλιο βγάζει Τους θείους λυγμούς ξανά! Στο ριζοβούνι, σ' άργυρά σου δάση τ' άγιασμένα. Στα βράχια όπου κροτούν, 'Η αυγή, χλωμή ειτε πορφυρή, φέγγει συλλογισμένα Φαντάσματα, ως περνούν: Βουβές σκιές, μ'α από νορίς ξερω γιατι ή ψυχή τους 'Αμίλητα πονεί, 'Αφ' όπου άγέρι τ'ων δασών πάνω απ' τή σιωπή τους 'Ακουσα ν'α θρηνηί. . . . . Πίσω μι'α μέρα θ'ε νάρθω ίκέτης ν' άκουμήσω Κατάδικη καρδιά. Σ' έρημο ναδ ξεκούραση, γαλήνη ν'α ζητήσω Παρήγορη σκιά. («Les Petites Elegies» Μετάφρ. Α. ΠΡΩΤΟΠΑΤΣΗ)

ΡΟΔΟΣ

Μέσα στού Αιγαίου τ'α θάματα, Χρυσόνειρον αιώνων, Τ'ων Δώδεκα Νησιών ή έακουστή, Ξεχωριστή μεγάλη Συ άδερφή, Σε χαιρετάει τ'ο φώς τ'ων Παρθενώνων Κ' είναι τού Μάη γαλάζιο πρωινό, Που πανσεβάσμιο χέρι Σου φέρνει τ'ο σεπτ'ο χαιρετισμό, Τ'ων Δώδεκα Νησιών τ'ο λυτρωμό, Και με τ'ο χρυσοφώς παίξει τ' άγέρι. Τ' άγέρι που μοσχοβολάει Στ'ων ρόδων σου τ'α μύρα, Και φέρνει από τής Λίνδου τ'α νερά Τήν 'Αφροδίτη σου δραμα χαρά Λιπόθυμη στην 'Απολλώνια λύρα. Ρόδος, τού Αιγαίου τ'ο στόλισμα, Χρυσόνειρον αιώνων, Τ'ων Δώδεκα Νησιών ξεχωριστή. Σε χαιρετάει τού 'Εθνους ή φοχή, Σ'αν έπαθλο έπικ'ων άγώνων!

Γ. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

(Τού Μπαύρον)

Τ'α νησιά τής 'Ελλάδας! δ νησιά βλογημένα, Που με άγάπη και φλόγα μι'α Σαυφ'ω τραγουδούσε, Που πολέμων κ' ειρήνης δ'ωρα άνθίζαν σπαρμένα, Που τ'ο φέγγος του δ Φοίβος απ' τή Δ'ηλο σκορπούσε "Αχ, άτέλειωτος ήλιος σ'ας χρυσώνει ως τ'α τώρα, Μ'α βασιλευσαν όλα, όλα τ'άλλα σας δ'ωρα!

Και τής Χίος τή Μούσα, και τής Τέως τή λύρα, 'Αντρείουσ'νης κι άγάπης δοξαρίσματα πρώτα, Σε άλλους τόπους για φήμη τ'α μετέφερε ή Μοίρα, Γιατι ή μαύρη τους μάνα μήτε ά ζούνε δ'ε ρώτα! Κι άντιλάλησαν ξάφνω παραπέρα στη Δύση 'Απ' εκεί που άνθίζαν τ'ων «Μακάρων αι νήσοι».

Τ'α βουνά τ'ο μεγάλο Μαραθώνα θωρώνε, Κ' ή άθάνατη βλέπει τ'α πελάγη κοιλάδα. 'Εδ'ω πέρα μονάχος συλλογιόμιον π'ως ν'αναι Θ'α μπορούσε και πάλε μι'α έλευτερη 'Ελλάδα! Γιατι π'ως ν'α κοιτάζω τ'ο Περσ'ανικο μνήμα, Και ν'α λέγω π'ως είμαι τής σκλαβιάς κ' εγώ θυμα!

Στ'ον γκρεμνό που άντικρύζει τή μικρή Σαλαμίνα, Μι'α φορ'α βασιλέας θρονιαζότανε. Κάτου Λίγως τέλος καράβια με τ'αμέτρητα εκείνα Μαζεούντανε πλήθη. Είταν όλα δικ'α του. Τήν αυγή με καμάρι τ'α μετρούσε εκεί πέρα, Μ'α τί γένηκαν όλα σ'αν έβράδιασε ή μέρα;

Που είν' εκείνα! Που είναι, δ πατριδα καμημένη! Κάθε λόγος σου τώρα κι άκρογιαλί έβρωβάθη! Τ'ων παλιών τ'ων ήρώων ένας μύθος δ'ε μένει, Τής μεγάλης καρδιάς τους κάθε χτύπος έχ'αθη. Και τή λύρα σου ακόμα τήν άφήκες, ώμηνα! 'Απ' τούς θείους σου ψάλτες ν'α ξεπέση σ' έμένα!

Μ'ες στ'ον άδοξο δρόμο που μι'α τύχη με σέρνει Με φυλή που σηκώνει τής σκλαβιάς άλυσίδα, Κάποιο βάλαμο κρύφιο στο τραγούδι μου φέρνει 'Η ντροπή που με πιάνει για μι'α τέτοια πατριδα! Και τί ν'αχη εδ'ω άλλο ποιητής παρ'α μόνο Για τούς 'Ελληνες πίκρα, για τή χώρα τους πόνο!

Πρέπει τάχα ν'α κλαίμε μεγαλει'α χαμένα, Και ντροπή ν'α μ'ας βάψη άντις αίμα. σ'αν πρώτα; Βγάλε, δ γής δοξασιμένη, απ' τ'α σπλάχνα σου ένα Τερό άπομεινάρι τ'ων παιδιών τού Ευρώτα! 'Απ' εκείους τούς Τρακόσους τρεις αν έρθουνε, φτάνουν 'Αλλη μι'α Θερμοπούλα στα βουνά σου ν'α κάνουν.

Πώς! 'Ακόμα σ'οπαίνου; Πώς; 'Ακόμα συχάζουν; "Οχι, δχι! 'Ακούγω τις ψυχές απ' τόν "Αδη Σ'αν ποτάμι που τρέχει μακρινά, ν'α φωνάζουν: <“Ενας μόνο ές σαλέψη ζωντανός, και κοπάδι 'Απ' τής γής άποκάτου λεβεντιά ξεκινούμε. Είναι αυτοί που κοιμούνται έμεις ακόμα σ' άκοϋμε!»

"Αχ, τού κάκου, τού κάκου! "Αλλες λύρες στα χέρια! Μ'ε Σαμιώτικο τ'ώρα τ'ο ποτήρι ές γεμίση. "Αφινε αίμα και μάχες για τ'α τούρκικα άσέκρια, Και καθένας τ'ο αίμα τού άμπελιού του ές μ'ας χύση! Δές τους! "Ολοι ξυπν'ανε και πετοϋν ως άπάνω, Τού μικρόψυχου Βάχχου τ'ο εγκώμιο σ'αν κάνω!

Τ'ον Πυρρ'αχιο χορ'ο σας ως τ'α τ'ώρα βαστάτε, 'Η Πυρρ'αχια ή «φάλαγξ» που ν'α πήγε, καμημένοι! 'Από δυό τέτοια δ'ωρα π'ως εκείνο ξεχνάτε Που ψυχές άντρείωνει και καρδιές ανασταίνει! Και τ'α γράμματα άκόμα ένός Κάδμου κρατείτε! Τ'άχα ν'αταν για σκλάβους τ'α ψηφιά του θαρρείτε;

Τ'ο Σαμιώτικο χύνε στο ποτήρι ως τ'α χείλη! "Οξω οι λυπες! 'Ελάτε με τήν πλώσσα γεμάτη! "Ετσι έψελνε δ θεός 'Ανακρέοντας, φίλοι! Σκλάβος είταν κ' εκείνος, μ'α ένός Πολυκράτη. 'Από ένους τυράννους δέν εγνώριζαν τότες! Είταν αίμα δικ'ο τους, σ'αν κι αυτούς πατριώτες.

Τή Χερσονήσο ένας μι'α φορ'α τυραννούσε, Μ'α διαφέντευε πρώτος τ'α καλά, τήν τιμή της. Μιλτιάδη τόν λέγαν. "Αχ, και πάλε ν'α ζούσε! "Ενα ές ειχε ή πατριδα τέτοιο πάλε παιδί της! Βασιλιάς σ'αν κ' εκείνον ποιδ λαό δ'ε μαγειεί! Βασιλιάς που με άγάπη μοναχή σ'ε δεσμεύει.

Στ'ο ποτήρι μου πάλε τ'ο Σαμιώτικο χύνε! Στ'ο Σουλιώτικο βράχο, π'ρος τής Πάργας τ'ο χ'ωμα, Γενεά σιδερένια ως τ'α σήμερα είναι, Που από μάννες Δωρίδες λές και βγαίνει άκόμα. "Ισως μένει εκεί πέρα κάποιος σπόρος κρυμμένος, Που θ'α δειξη δ δέν είναι 'Ηρακλειδικό γένος.

'Απ' τούς άπιστους Φράγκους λευτεριά μ'ή ζητάτε! 'Εκει ζούν ήγεμόνες που πουλοϋν κι άγοράζουν. Μ'ε δικ'ο σας τουφέκι και σπαθί πολεμάτε! Αυτό θ'άβρετ' έλπίδα, κι δ,τι θέλουν ές τάζουν. Ζυγός Τούρκου, με Φράγκου πονηριά σ'αν ταιριάσουν, Τήν άσπίδα δσο ν'αναι δυνατή, θ'α τή σ'άσουν.

Μ'ε Σαμιώτικο πάλε τ'ο ποτήρι ές γεμίση! Μ'ες στ'ον ίσκιο χορεύουν οι κοπέλλες μας πάλι! Σ'αν τ'α μαύρα τους μάτια δέν ειδε άλλα ή φύση, Μ'α σ'α βλέπω τή νιότη και τ'αφ'άτα τους κ'αλη, Τ'ο δικ'ο μου τ'ο μάτι τ'ο θολώνει μι'α στάλα, Που για σκλάβους τ'ο θ'ενε τ'ω βυζιάν τους τ'ο γάλα!

Στου Σουνιού θ'α καθίσω τ'ο μαρμάρινο βράχο, Σύντροφό μου τ'ο κήμα τού Αιγαίου θ'α κάνω, Αυτό έμένα ν'ακούγη, κ' εγώ εκείνο μονάχο, Κ' εκεί άπάνω σ'αν κύκνος με τραγούδι ές πεθάνω. Δ'ε σηκώνει ή ψυχή μου σκλάβια γή! Χτύπα κάτω Τής σκλαβιάς τ'ο ποτήρι, κι ές πάη ν'αναι γεμάτο!

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ πού μ' ἐπὶ κεφαλῆς τῆ θαλασσοκράτειρα Ρόδου, ἄπλωσαν ἀπ' τὸν 15ον αἰῶνα σ' ὅλες τὶς χῶρες τῆς Δύσης καὶ τοῦ Βορρᾶ τὰ φῶτα τοῦ ἔξοχου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τους, πού σημεῖωσ' ἕναν ἐντελῶς ἐξέχω-

ρον κ' ὀλόφωτο σταθμὸ στὴν παγκόσμια ἱστορία, στάθηκαν καλλιτεχνικὰ κέντρα ὅπου δημιουργήθηκαν ἀθάνατα ἔργα πού δόξασαν τὴν ἑλληνικὴ τέχνη, στὴν τελειότερη μορφή της. Ἰδιαίτερα τῆς Ρόδου τὰ ἔργαστήρια ἀπ' ὅπου ἔβγαιναν τὰ περίφημα τὰ ἀγάλματα — τὰ «ὡς κινούμενα ἔμψυχα» καθὼς λέει ὁ Πλούταρχος — ὅπως οἱ περίφημες Ἀφροδίτες, οἱ Ἀπόλλωνες, οἱ Ποσειδῶνες, οἱ Παλλάδες, οἱ Ἀσκληπιοί, οἱ Ἡρακλεῖδες πού τὴν ἐστόλιζαν μὲ τοὺς ναοὺς τους, εἶχε κυριαρχήσει στὸν παγκόσμιο θαυμασμό συγκεντρώνοντας στὸ παραδεισιακὸ νησί της τὴν ἀφρόκρεμα τῆς τέχνης καὶ τῆς διάνοησης «Λαοκόων» ἢ φαρνέσιος ταῦρος, καὶ ἄλλα παρόμοια πού στολίζουν τὰ Εὐρωπαϊκὰ μουσεῖα, ὁ περίφημος χάλκινος Κολοσσὸς τῆς Ρόδου, ἐν ἀπὸ τὰ ἐπιτὰ θαύματα τοῦ κόσμου, πού κατεστράφη ἀπὸ σεισμούς, βγήκαν ἀπὸ τεχνίτες τῆς μεγαλόνησου, ἀληθινὸς ἡμίθεους μὲ δαιμόνια τιτανικὴ πνοή, πού τὴν ἀποθανάτισαν στὰ ὑπέροχά τους ἔργα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγαματοποιεῖαν πού τὴν ἀνέβασαν στὴν ἀνώτερη περιωπή της οἱ Ρόδιοι γλύπται ὁ Χάρις, ὁ Λύντιος, ὁ Ἀθηνόδωρος, ὁ Πολύδωρος καὶ ὁ Ἀγίσανδρος, ὁ Ἀπολλώνιος καὶ ὁ Ταυρίσκος καὶ τὴ ζωγραφικὴ πού ἔφτασε στὴν ψηλότερὴ της κορυφὴ μὲ τὸν Κῶο μεγάλο καλλιτέχνη Ἀπελλῆ καὶ μὲ τὸ Ρόδιο Πρωτογένη, ἐξέχουσα θέση κράτησε μέσα στὴν ὅλη καλλιτεχνικὴ δημιουργία τῆς Δωδεκανήσου ὁ κλάδος τῆς κεραμοπλαστικῆς καὶ κεραμογραφικῆς τέχνης, καθὼς τὸ μαρτυροῦν οἱ θησαυροὶ τῶν ἀριστουργηματικῶν ἀγγείων πού βρέθηκαν στὶς σαρκοφάγους τῆς Λίνδου, τῆς Καμύρου, τῆς Ἰαλύσου, χάσματα αἰσθητικῆς ἁρμονίας καὶ ρυθμοῦ πού γεμίζουν τὶς προθήκες τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου, τοῦ Λούβρου, καὶ τὶς ἰδιωτικὲς συλλογὲς τῆς Εὐρώπης ἀμφορεῖς, ὑδρίες, ἀνοχδες, κύπελλα, πιάτα, πλάκες διακοσμητικῆς κ. ἄ. Ἡ Ροδιακὴ ἀγγειογραφία καὶ ἀγγειοπλαστικὴ, ἐκδήλωση καθαρῆς λαϊκῆς ἐμπνευσης, βασισμένη στὰ ὑπέροχα ἀρχαῖα πρότυπά της, συνέχισε μέσ' ἀπ' τοὺς αἰῶνες τὴν παράδοσή της περὶ ὧντας ἀπὸ ποικίλες ἐπιδράσεις.

Τὸν 7ο μ. Χ. αἰῶνα ἡ Ρόδος ἦταν τὸ σπουδαιότερο κεραμικὸ κέντρο πού τροφοδοτοῦσε μὲ τὰ καλλιτεχνήματά του Ἀνατολὴ καὶ Δύση, ἰδρύνοντας στὶς

===== **ΑΘΗΝΑΣ ΤΑΡΣΟΥΛΗ** =====
ΡΟΔΙΑΚΗ ΤΕΧΝΗ, ΚΕΡΑΜΟΠΛΑΣΤΙΚΗ
 ===== **ΚΑΙ ΑΓΓΕΙΟΓΡΑΦΙΑ** =====

μεγαλύτερες μεσογειακὲς πολιτεῖες ἐπὶ τούτου ἐμπορικὰ πρακτορεῖα πού συναγωνίζονταν σ' αὐτὰ τὰ εἶδη τῆ Συρία, τὴν Περσία, τὴν Μεσοποταμία, τὴν Αἴγυπτο, ἀπ' ὅπου οἱ Χαλίφες τῆς Ἀνατολῆς προμηθεύονταν τὸ διακοσμητικὸ ὑλικὸ γιὰ τὰ τεμένη καὶ τὰ παλάτια τους. Ἡ Ρόδος, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ Μικρασία, φόρτωνε ὀλόκληρες βενετσιάνικες γαλέρες γιὰ τὰ παλάτια τῶν Λόγιδων, ἀπὸ τὰ κεραμογραφικὰ της εἶδη, ὅπως καὶ γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη, ἀπ' ὅπου οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες πού ἔστειναν τεράστιας ἀξίας παραγγελίες γιὰ τὴ διακόσμηση τῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τους. Ὁ Ἰουστινιανός, χτίζοντας τὴν Ἁγία Σοφία, ἔφερε ἀτέλειωτα φορτία ἀπὸ τὴ Ρόδου στὴν Πόλη, τόσο ἀπὸ τὶς διακοσμητικὲς πολυτίμες πλάκες καὶ τὰ «πινάκιά» της ὅσο καὶ τὰ ὀλάσπρα ἀνάλαφρα κεραμίδια τοῦ μεγάλου τρούλλου της. Ἔτσι ἡ κεραμογραφία καὶ ἡ κεραμοπλαστικὴ ἔγινε, ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνες, πηγὴ μεγάλου πλούτου γιὰ τὸ Ροδιακὸ λαό.

Συγκρίνοντας τὰ ῥοδίτικα ἀγγεῖα μ' ἐκεῖνα τῆς Αἴγυπτου τὰ καθαυτὸ πρωτεῖκά πού ὁ διακοσμὸς τους ἦταν γεωμετρικὸς, βλέπουμε πὼς ὁ Ροδιακὸς ρυθμὸς σημεῖωσε ἕνα σταθμὸ ἀνώτερης δημιουργικῆς πνοῆς. Ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὶς ἀνατολίτικες τάσεις τῆς Περσίας καὶ κύρια τῆς Μεσοποταμίας πού ἐκδηλώθηκαν στὴ μεταλλοτεχνία καὶ στὴν ὑφαντικὴ καὶ πού ἐστάθηκαν τ' ἀρχικὰ πρότυπα γιὰ τὴν κατοπινὴ κεραμογραφικὴ ἀπομίμηση, παρουσιάζει μεγάλες διαφορῆς. Οἱ σπασμένες γεωμετρικὲς γραμμὲς τοῦ σχεδίου μαλακώνουν καὶ γίνονται στὰ ροδιακὰ ἔργα, καμπυλόγραμμα διακοσμητικὰ σχήματα μὲ ἀνάμεσα φυτὰ, ζῶα, ψάρια, πετούμενα, μυθικὰ τέρατα, ἀγροτικὲς ἢ ναυτικὲς, ἢ κυνηγετικὲς, ἢ πολεμικὲς σκηνές, πομπῆς γυναικῶν, θέματα μυθολογικὰ κ. ἄ. Μὲ τέτοιες ἀριστοτεχνικὲς συνθέσεις στόλιζαν τὶς μεγάλες ἐπιφάνειες τῶν ἀγγείων ἢ ὀλόκληρες ἢ χωρισμένες σὲ ζῶνες ἀπὸ σχηματοποιημένες διακοσμητικὲς ἢ σκέτες ταινίες πού σκέπαζαν τὸ στόμιο, τὸ λαιμὸ καὶ τὸ χερούλι τοῦ ἀμφορέα ἢ τῆς οἰνοχόης, ἐνῶ, ὄχι βέβαια καὶ πάντα, τὴ βάση ἀγκάλιαζαν λουλούδια λωτοῦ φύλλα ἢ ἀκτινωτὰ κοσμήματα. Ὅσο γιὰ τὰ περίφημα ῥοδίτικα πιάτα πού ἡ βυζαντινὴ διακοσμητικὴ τέχνη ἄφησε πάνω τους τὴν ἐντονὴ σφραγίδα της, αὐτὰ σύμφωνα μὲ τὶς ἀπλὲς καὶ ἴσιες τὶς ἐπιφάνειες, δέχτηκαν τ' ἀνάλογα ἐξελιγμένα θέματα πού ἀνταποκρίνονταν στὶς ἀπαιτήσεις τῆς πρὸ ἐξελιγμένης καὶ ἀλάνθαστης λαϊκῆς αἰσθητικῆς. Ἡ λεπτότητα τῆς

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΔΑΜΙΑΝΟΣ Ο ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Νικόλαος Δαμιανός. Ὁ «κατ' ἐξοχὴν» τραγουδιστὴς τῆς ἑλληνικῆς θάλασσας καὶ τῶν ἀνθρώπων της μὲ τὶς χαρὲς τους καὶ τοὺς καῦμούς τους. Κι' ὅμως ἔμεινε ἀγνωστος ὄχι μόνο στὸ μεγάλο κοινό, ἀλλὰ καὶ στοὺς λίγους, τοὺς διαλεχτούς. Γιατί, ἂν πάρεις ὅποιαδήποτε ποιητικὴ ἀνθολογία ἀπ' αὐτὲς πού βγήκανε πρὸ τοῦ πολέμου, θὰ δεῖς μὲ δίκαιη ἐκπληξὴ ὅτι καμμία δὲν τὸν ἀναφέρει. Κι' αὐτὴ ἀκόμη ἡ τελευταία ἀνθολογία τοῦ ἀγ. φίλου κ. Ἡρ. Ἀποστολίδη, πού βγήκε στὸ τέλος τοῦ 1933, τὸν ἔχει ἀγνοήσει. Δὲν ὑπάρχει ὡστόσο καμμία ἀμφιβολία ὅτι εἶναι μιὰ ἀπ' τὶς καλλίτερες καὶ ἴσως ἡ τελειότερη ἀπ' ὅσες βγήκαν ἴσαμε σήμερα. Καὶ αὐτὸ ὀφείλεται βέβαια στὴ γνωστὴ ἐργατικότητα καὶ εὐσυνειδησία τοῦ ἀνθολόγου, Κάθε δουλειὰ ὅμως, ὅσο σοβαρὴ κι' ἐπιμελημένη κι' ἂν εἶναι, δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ παρουσιάσει ἐλλείψεις κι' ὀρισμένα σφάλματα, μ' ὅλη τὴν καλὴ θέληση καὶ προσοχὴ πού μπορεῖ νὰ καταβάλλει ἕνας ἀκούραστος καὶ ἐμπειρὸς δουλετῆς. Καὶ τέτοιος εἶναι ἀναμφισβήτητα ὁ κ. Ἡ. Ἀποστολίδης. Ἔπρεπε ὅμως κι' αὐτὸς στὸ ἴδιο σφάλμα πούπεσαν ὅλοι οἱ προγενέστεροί του ἀνθολόγοι: δὲν ἔχει συμπεριλάβει — ὅπως εἶπαμε — τὸν ἀπαλὸ κι' αἰσθητικὸ, μακαρίτη τώρα πιά, ποιητὴ τῶν τραγουδιῶν τῆς «Θάλασσας»: τὸ Νικόλαο Δαμιανό. Καὶ τὴν παράλειψη αὐτὴ δὲν τὴν ἔκαμε, ὅπως ξέρομε, ἐκ παραδρομῆς ἀλλὰ ἀπὸ ἀγνοία. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τοῦ ρίξουμε καὶ ὅλο τὸ ἄδικο. Γιατί, ὅπως μᾶς εἶπεν ὁ ἴδιος κάποτε — κι' αὐτὸς εἶναι σὲ θέση νὰ ξέρει καλλίτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον — ὅτι στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη δὲν ὑπάρχει ἡ συλλογὴ τῆς «Θάλασσας» καὶ ἴσως - ἴσως σὲ καμμιὰν ἄλλη. Κι' αὐτὸς ὁ ποιητὴς μούλεγε κάποτε λίγο πρὶν πεθάνει, ὅτι ἕνα μόνο ἀντίτυπο τῆς μονά-

γραμμῆς, ἡ συνθετικὴ χάρις τῶν θεμάτων ἢ χρωματικὴ ἑναρμόνιση τῶν τόνων κι' ἡ ὅλη ἡ καλλιτεχνικὴ ἀπόδοση μὲ τὰ εὐγενικότερα καὶ μὲ τὰ ζωντανώτερα αἰσθητικὰ στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς ροδίτικῆς ψυχῆς, συγκεντρώθηκαν γιὰ νὰ δημιουργήσουν τὸν μοναδικὸ καὶ ἀξιοθαύμαστον αὐτὸ κλάδο τῆς τοπικῆς βιοτεχνίας, πού μὲ τ' ἀριστουργήματά της κέρδισε τὸν παγκόσμιο θαυμασμό καὶ πρόσθεσε μιὰ ἀθάνατη σφραγίδα στὴν πλούσια σ' ἐμπνευση καὶ πρωτοτυπία αὐτὴ πλευρὰ τῆς ροδιακῆς καλλιτεχνίας.

ΛΙΣΙΝΑ ΤΑΙΣ ΣΥΛΛ.

κριβῆς συλλογῆς του εἶχε κι' αὐτὸ τὸ φύλαγε μὲ τὴ στοργὴ τοῦ πατέρα πού δὲν τοῦμεινε ἄλλο παιδί.

* *

Ἐγὼ τὸν γνώρισα ἔτσι τυχαῖα κάποιο βράδυ τὸ 1933 — ἕνα χρόνον πρὶν πεθάνει νομίζω — στὸ ζαχαροπλαστεῖο «Ἀβέρωφ» ποῦταν κοντὰ στὴν Ὀμόνοια. Πήγαινε κεῖ κάθε βραδάκι γιὰ ν' ἀκούσει λίγη «σοβαρὴ», ὅπως ἔλεγε, μουσικὴ ἀπ' τὸ ραδιόφωνο. Τὸν ἐβρισκες πάντα κεῖ καθισμένο μόνο του τὶς περισσότερες φορὲς στὸ βάθος τοῦ μαγαζιοῦ, ἔχοντας τ' ἀφτί του τετωμένο στὴ μουσικὴ ἢ σιγολέγοντας κάποιο στίχο δικό του ἢ ξένο. Θάταν τότε πάνω - κάτω καμμιὰ ἐξηνταπενταριά χρονῶνε. Ἐνα κοντὸ ντελικάτο γεροντάκι μ' ἕνα στενὸ γκρι παλτουδάκι καὶ μιὰ σταχτιά καμπάλαιη ρεπούμπλικα πάντα στὸ κεφάλι.

Δὲν εἶχε πολλὰ μαλλιά καὶ γι' αὐτὸ φαίνεται δὲν τὴν ἔβγαζε ποτὲ ἀπὸ πάνω του. Μ' ὅλα του ὅμως τὰ χρόνια, ἡ περπατησιά του ἦταν ζωρηρὴ καὶ τὸ κορμί του ἴσιο καὶ τὸ μάτι του γεμάτο φῶς. Γαλήνιος πάντα κι' ἄχωλος καὶ καλόκαρδος κι' εὐγενικός γιὰ ὅλους. Ζοῦσε μόνος του σὲ κάποιο ξενοδοχεῖο τῆς ὁδοῦ Εὐριπίδου, γιατί δὲν εἶχε παντρευτῆ καὶ δὲν εἶχε πιά κανένα στενὸ συγγενῆ νὰ τὸν περιποιηθεῖ. Ὅλο του τὸ εἰσόδημα ἦταν κάποια μικρὴ συνταξούλα καὶ ὅλη του ἡ διασκέδαση ἦταν ὁ «Ἀβέρωφ» καὶ τὰ θεάματα, στὰ ὁποῖα εἶχε ἐλεύθερη εἴσοδο, ἀφοῦ ἦταν μέλος τῆς Ἑταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν. Ἐκεῖ μέσα, λοιπόν, στὸν «Ἀβέρωφ» μούλεγε, σ' ἂν καθόμαστε οἱ δύο μας, διάφορα ἐπεισόδια τῆς ζωῆς του κι' ἔτσι ἔμαθα σιγά - σιγά τὴν ἱστορία του.

* *

Τὸ 1891 γινότανε - ὅπως κάθε χρόνο τότε - ὁ «Φιλαδέλφειος Ποιητικοῦ Ἀγωνίσματος» μὲ χιλιάδραχο βραβεῖο - τρανὸ κι' ἀξιόλογο δῶρο γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη. Μαζί, λοιπόν, μὲ τόσες ἄλλες ποιητικὲς συλλογὲς γνωστῶν καὶ ἀγνωστῶν ἴσαμε τότε ποιητῶν, πού εἶχαν ὑποβληθῆ στὸ διαγωνισμό, εἶχε ὑποβάλει κι' ὁ Δαμιανός - εἴκοσι τριῶν χρόνων τότε, ἀπάνω - κάτω - καὶ τὴ δική του: τὴ «Θάλασσα». Εἰσηγητὴς στὸ διαγωνισμό ἦταν ὁ Ἄγγελος Βλάχος, γνωστὸς γιὰ τὴν αὐστηρὴ κι' ἀμερόληπτη κρίση του. Δὲν ἦταν, λοιπόν, παῖξε - γέλασε. Ἐπρόκειτο νὰ διεξαχθεῖ γερὸς ἀγώνας. Κι' ὁ ἀγώνας περιορίστηκε ἀπ' τὴν

πρώτη στιγμή γύρω απ' τή συλλογή του 'Αργύρη 'Εφταλιώτη ο «Καθρέφτης του Πύργου» και τήν άλλη των τραγουδιών της «Θαλάσσης» του Δαμιανού. Τελικά όμως επεκράτησε η κρίση για τή «Θάλασσα» "Ετσι πήρεν ο Δαμιανός τὸ χιλιόδραχο βραβείο και τή δάφνη. Τήν προηγούμενη χρονιά τὸ βραβείο τὸ είχαν μοιρασθεῖ ὁ Παλαμᾶς και ὁ Πολέμης. Ὁ πρῶτος για «Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου» κι ὁ δεύτερος για τὰ «Ἐρεΐπια».

Δὲν ἦταν, λοιπόν, μικρὸ πρᾶγμα ἡ νίκη τοῦ Δαμιανού μ' ἀντίπαλο ἕναν 'Αργύρη 'Εφταλιώτη. Ὁ Παλαμᾶς μάλιστα διαμαρτυρήθηκε τότε - ὅπως ξμαθα τώρα - για τήν προτίμηση αὐτῆ τοῦ Δαμιανού. Ἡ εἰσηγητικὴ ἐκθεση τοῦ Α. Βλάχου, πολὺ ἐπαινετικὴ και ἀρκετὰ ἐγκωμιαστικὴ, εἶναι δημοσιευμένη, μαζί με δυὸ τραγούδια ἀπὸ τὴ βραβευμένη συλλογή, στὸ περιοδικὸ «Ἐστία» τοῦ 1892 νομίζω. Ἀπὸ τότε δὲν ἔγινε πιά καμιὰ ἄλλη σχετικὴ συζήτηση στοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους. Μόνον τ' ἀναγνωστικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πήραν και δημοσίευσαν πολλὲς φορὲς δυὸ ἀπὸ τὰ καλλίτερα τραγούδια τῆς συλλογῆς: τὸ «Ναυτόπουλο» και ὁ «Γλάρος». Θαρρῶ πῶς κι ἐγὼ ἔφατσα σὲ κάποιον ἀναγνωστικὸ τοῦ 1908 ἕνα ἀπ' αὐτὰ.

Στὰ 1606 ὅμως ὁ Ἰταλὸς καθηγητῆς τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Camogli Piero Sturlese ἔκαμε τὴ μετάφραση τῶν τραγουδιῶν τῆς «Θάλασσας» σὲ Ἰταλικούς στίχους και, μαζί μ' ἕναν ὄραιο πρόλογο, τὰ τύπωσε στὴ Γένοβα στὸ Ἰταλικὸ κι 'Ἑλληνικὸ μαζῆ. "Ετσι, τὸν καιρὸ πού ὁ Δαμιανὸς εἶχε ξεχασθεῖ στὴν πατρίδα του, ἐγίνονταν γνωστὸς στὴν Ἰταλία!

Πέρασε ἀπὸ τότε ἄλλη μία δεκαετία. Σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ ὁ Δαμιανὸς δὲν ἀκούοταν πουθενά. Δούλευε στὴ διεύθυνση κάποιας ἀτμοπλοϊκῆς ἐταιρίας στὴ Σύρα, δουλεύοντας για τὸ καθημερινὸ του μέσα σὲ μιὰ πεζὴ κι ἄχαρη δουλειά. Δὲν ἦταν Συριανός· ἦταν Ὑδραῖος τὴν καταγωγή και γι' αὐτὸ καυχίωτανε κι ὄλας. Ὅμως και μέσα στὴ ρουτίνα ἐνὸς ἄθλιου ναυτικοῦ γραφείου, ὁ Δαμιανὸς δὲν ἔχασε ποτε τὸν ἑαυτὸ του και τὴν ποιητικὴ του διάθεση. Τὸ ἀντίθετο θᾶταν βέβαια περίεργο νὰ συμβεῖ για ἕναν ἄνθρωπο ποῦδειξε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή πῶς κρύβει μέσα του λυρικὴ διάθεση και ἔχει ποιητικὴ φλέβα.

Και στὰ 1915 ἐμφανίζεται πάλι στὸ Ἀθηναϊκὸ περιοδικὸ «Λογοτέχνης» ποῦβγαζε τότε ὁ μακαρίτης Μανώλης Μαγκάκης. Κι' αὐτὴ τὴ φορὰ παρουσιάζεται με τέσσερα νέα σοννέτα του: «Πρωί», «Μεσημέρι», «Βράδυ», «Σοροκάδα». Και πάλι τὸ ἴδιο θέμα: τὸ ἀγαπημένο του στοιχεῖο, ἡ θάλασσα! Ἡ θάλασσα ἡ μαυλίστρα, ἡ χιλιότραγουδισμένη· ἡ θάλασσα με τοὺς καὶμους της και τίς λαχτάρεις της. Αὐτὴ τὸν τράβηξε και τὸν κράτησε κοντὰ της ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς ζωῆς του κ' ἴσαμε τὸ τέλος του. Ἦτανε ὁ μόνος του ἔρωτας κ' ἡ μόνη του ἀγαπητικιά. Βέρος Ὑδραῖος με τὰ ὄλα του. "Ετσι ἐξηγεῖται και ἡ ἀπεριόριστη ἀγάπη του πρὸς τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο.

Ὁ Δαμιανὸς ἦτανε, ὅπως ξέρω, και καλὸς μεταφορστῆς σὲ στίχους τοῦ «Διαβάτη» τοῦ Κολλῆ καθὼς και τοῦ «Σκακιού» τοῦ Τζακόζα. Τὶς ἐργασίες του αὐτὲς ὅμως δὲν πρόφτασε, δυστυχῶς, νὰ τίς φέρει στὸ φῶς. Τὶ ἔγιναν; Ποῦ νὰ βρισκονται τάχα;

ΛΙΟΝ. ΒΟΓΟΠΟΥΛΟΣ

Νὰ κι' ἕνα ἀπ' τὰ καλλίτερα του σοννέτα:

ΜΕΣΗΜΕΡΙ

Ἀκούνητο τὸ πέλαγο ξαπλώνει,
Ἀσπρίζουν τὰ λιλάδια καθαρά·
Γαλήνη. Οὔτε ἀνάσασμα. Πυρώνει
ὁ ἥλιος κοιμησμένα τὰ νερά.

Ἡ ζέστη τρεμουλιάζει και θολώνει
τοὺς βράχους και τὰ σπήτια στὴν ξηρά.
Ἀντίκρου ὁ μύλος ἄδικα τεντώνει
στὸν οὐρανὸ τ' ἀνώφελα φτερά!

Στὴν ἄκρη τοῦ νεροῦ τοῦ γαλανοῦ
ἐνώνεται τὸ κάτω τ' οὐρανοῦ
σ' ἀπέραντη, θολή, γαλάζια σφαῖρα.

Στὴ μέση ἕνα καῖκι ἀπ' τὸ πρωῖ
τοῦ κάκου περιμένει μιὰ πνοή.
— Λὲς κ' εἶναι κρεμασμένο στὸν ἀέρα!

ΝΙΚ. ΔΑΜΙΑΝΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Τίποτ' ἄλλο δὲν πλημμυρίζει μ' αὐθόρμητη χαρὰ
τὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ ὅσο ἡ Θάλασσα. Και τίποτ' ἄλλο
δὲν αἰσθάνεται τόσο βαθειὰ ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ὅσο τὴ
Θάλασσα. Γιατί, ἂν ἡ ἀτελεύτητη κι' ἀγέραστη
Θάλασσα

« ἀγκαλιάζει τὴ γῆ δλη
ὡς ἡ μάνα τὸ παιδί . . . »

αὐτὸ κυριολεκτικὰ ἀληθεύει για τὴν Ἑλλάδα, πού
ἀγκαλιασμένη ἀδελφωμένα με τὴ θάλασσα και τὴ
δαντελωτὴ γῆ της στεφανώνει ἕνα διάδημα ἀριστο-
τεχνικὸ ἀπ' ἀπειρα πετράδια

« Ἀμέθυστοι, ρουμπίνια και ζαφείρια »

καθὼς ψάλλει ὁ ποιητῆς τὰ ἑλληνικὰ κυματοφίλητα
νησιά.

"Ετσι ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ξεχειλίζει ἀπὸ πρωτόγνωρη
κάθε φορὰ χαρὰ και συναρπάζεται μπροστὰ στὴν
ἀκατάλυτη ὁμορφιὰ τῆς θάλασσας σ' ὄλες τίς φυσικὲς
μεταμορφώσεις της. Τὴ γλυκαυγὴ τῆς ἡμέρας
καθρεφτίζεται στὰ γαλάζια της ἀτλάζια, ἐνῶ

« Στὴν κρυσταλλένι' ἀκρογιαλιὰ τὰ κύματ' ὀλοένα
ἀναστενάζοντας ξεσποῦν, ἀφροστεφανωμένα
πότε τρελλὰ χαϊδιάρικα και πότε ἀγριεμένα . . . »

Μαγεύεται στὸ θαυμάσιο ἠλιόγευμα με τὴ ροδόχρουση
ἀνταύγεια στὰ σαπφειρένια της κρύσταλλα, πού θαρ-
ρεῖ πῶς ἀπ' τὰ βάθη της ἀναδεύει ἡ αὐτοπρόσωπη
ὄπτασία της

« Ἀπ' τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας βγαλμένη
μ' ὄνειροπλόκο βλέμμα, χαρωπὸ . . . »

Θαυμάζει στὸ πλήθιο ἠλιοφῶς πού βασιλεύει στὴν
ἀπεραντώσυνή της τὰ τρεχαντήρια και τίς ψαροπού-
λες, τίς ἀνεμότρατες και τὰ καϊκάκια, τίς βάρκες και
τίς γολέττες, πού διακόφτουνε τὴ μονοτονία τοῦ χά-
ους και μᾶς γνέφουν χαρούμενα ἀπὸ μακρὰ με τὸ
χαιρετισμὸ τ' ἀπείρου. Μένει ἐκστατικὴ στὴν ἀστρο-
πλάνευτη νύχτα με τὰ ρυτιδωμένα ἀσήμια της και
καὶ τὰ ξωτικὰ τραγούδια τῶν Σειρήνων, ὅταν κατὰ
τὸν μεγάλο μας Βαλαωρίτη:

« Λαγοκοιμᾶται ἡ θάλασσα, γελᾷ, χαῖδολογιέται,
κλέφτει τὰ κάλλη τ' οὐρανοῦ και τὰ φορεῖ δικὰ της . . . »

Κι ὅταν ἀκόμη στὸ βάθος σβύνει τ' ἀχνόφωτο τῶν
βουνοκορφῶν, πού ὑψώνονται ὡς γιγάντια τροπίαια
Νίκης κι' ὀρμαεῖ αἰθεροδόρμη μ' ὄλα τὰ θέλητρα
τ' ἀγριεμένου Θεοῦ της ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ καλοδέχε-

ται τὰ ρίγη τῶν χαϊδιῶν της κι ἀνταποδίδει τὴ συγ-
κλονιστικὴ της θωπεία

« Θάλασσα, πικροθάλασσα και πικροκυματοῦσα,
ὄλοι σὲ λένε θάλασσα κ' ἐγὼ σὲ λέω ἀνθοῦσα . . . »

"Ετσι ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ, πιστὴ πάντα στὴ Μεγά-
λῃ Θρησκεία τῆς «Μητέρας—Θάλασσας», κάθε φορὰ
αἰσθάνεται γι' αὐτὴ και πῶς βαθειὰ ἀγάπη και πῶς
μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ. Γεννημένη κοντὰ στὴν ἄλλη,
ζωογονημένη ἀπ' τὴν εὐωδιὰ τῆς αὔρας της και γι-
γαντωμένη μ' ὄλα τὰ πλούσια δῶρα τοῦ Ποσειδῶνα
κατανοεῖ μόνη βαθύτερα «τὸ μεγάλο δρᾶμα» τῆς θά-
λασσας, πού θριάμβευσε ἡ ἑλληνικὴ Τόλμη. Κι' ἀτι-
θάσευτη ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ, νησιώτικη και στεργιανή,
πού σφυροκόπησε τὸ βουνὸ κι' ἀτσάλωσε ἡ θάλασσα,
ἡ ἴδια ἐκείνη, ἡ θαλασσολάτρισσα ψυχὴ π' ἀφη-
σε ἄλλοτε τὴν ἱστορικὴ κραυγὴ «Θάλασσα, Θάλασσα . . .»
σὲ κάθε μιὰ λευκαφρίζουσα πτυχὴ της δια-
βάσει περήφανη τὴν ἱστορία τῆς Δόξας, πῶςγραψε ὁ
Στολοκαύτης Δαυλός.

Κι' ὅταν ἡ ἀόρατη ἄρπα στὶς τιτάνιες χορδὲς της
συντονίζει τοὺς νέους ρυθμούς με τῶν κυμάτων τὸ
φλοῖσβο, τὸν δλογάλο θόλο τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ
δονοῦνε παλμοὶ παναρμόνιοι «Μηνύματα γλυκὰ πὸ
τὴν Ἑλλάδα . . .» καθὼς μᾶς ψάλλει ὁ νησιώτης
Τραγουδιστῆς . . .

« Καὶ μᾶς μεστῶνει τὴ ψυχὴ τὸ πελαγηῖο ἀγέρι,
πού φέρνει τὰ μηνύματα γλυκὰ πὸ τὴν Ἑλλάδα
κ' εἶναι ἡ ζωὴ ὡς ὄνειρο τὸ γλυκοχαρμῆρι,
κυματοφίλητη ξωθιά, πού μᾶς κερνάει ἄρδα ».

ΝΙΚ. Γ. ΣΤΑΘΑΤΟΣ

ΤΟ "ΝΕΟ ΠΝΕΥΜΑ,"

Σύμφωνα με τὴ νέα του πορεία πού χάραξε
ἀπὸ πέρσει με τὴν ἐκδοσι τοῦ τεύχους τοῦ ἀφιερ-
ωμένου «Στὴν Ἀθήνα μας» και με τοῦτο τώρα
«Στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου», θ' ἀφιερῶσει τὸ ἐπό-
μενο φύλλο του στὴν Κύπρο μας, πού με τὸν
πλούσιο λαογραφικὸ της θησαυρὸ και τὴν ἐν-
διαφέρουσα ποίησί της κατέχει τόσο ξεχωριστὴ
θέσι στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς νεώτερης Ἑλ-
λάδας.

Τὸ φύλλο τοῦτο θὰ βγεῖ με τὴ συνεργασία
τῶν πλέον γνωστῶν Κυπρίων και ἄλλων λογο-
τεχνῶν.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

[Συνέχεια εκ της 4ης σελίδας]

σαν και άλλους Ίωνες από την Πελοπόννησο και την Εύβοια, και, με πολλά πλοία, ισχυρό στρατό και άρχηγούς τους απόγονους του Κόδρου Ανδροκλή και Νηλέα, εξώρμησαν προς το Αιγαίο. Πολεμώντας με τους Φοίνικες και Κάρες που κατείχαν τα μεσαία αιγαιακά νησιά, τη Χίο, τη Σάμο, τη Δήλο και όλα τα γύρω της νησιά (*), από κει πέρασαν στην αντικρουνη μικρασιατική παραλία, όπου έχτισαν τις δώδεκα νέες πολιτείες τους, ανάμεσα στις αιολικές (βορεινά) και στις δωρικές (μεσημβρινά). Οι δώδεκα αυτές πολιτείες ήταν: η Χίος, η Σάμος, η Τέως, η Λέβυδος, η Φώκαια, οι Κλαζομενές, η Κολοφώνα, οι Έρυνθές, η Έφεσος, η Προίηνη, η Μυούς και η Μίλητος. Αργότερα έγινε και η Σμύρνη Ιωνική. Έτσι δημιουργήθηκαν οι πατρίδες του Όμηρου, του Πυθαγόρα, του Ανακρέοντα, του Θαλή, και ο άνωτος άπ' τον αιολικό και το δωρικό Ιωνικός πολιτισμός. Τα Ιωνικά αποικιακά αυτά κέντρα της Αθήνας είχαν το γενικό τους κέντρο, το κοινό τους Ίερό του Έλικώνιου Ποσειδώνα, που όρθωνε το έπιβλητικό του περιστύλιο βορεινά από το πυκνόφυτο άκρωτήρι της Μυκάλης, ανάμεσα Έφεσο και Μίλητο, κοντά στην Προίηνη. Το κέντρο αυτό, που δεν είχε πολιτικό αλλά μονάχα θρησκευτικό χαρακτήρα, συγκέντρωνε τους αποίκους Ίωνες στην κοινή γιορτή των Πανιωνίων. Ολάκερος ο Ιωνικός κόσμος της Μικρασίας, του Αιγαίου και της ηπειρωτικής γης μαζευτόταν γύρω από το Ίερό του Δήλιου Απόλλωνα και των Δηλιάδων Παρθένων, και, με τ'αθλητικά, μουσικά και χορευτικά αγωνίσματά του, την ασύγκριτη όμορφιά και χάρη των γυναικών του, και την πολυτέλεια των φορεμάτων και αφιερωμάτων του, έγραφε σελίδες πολύχρωμες και αθάνατες για την μνήμη των ανθρώπων.

Οι πρώτες αυτές αποικίες της Αθήνας προτιμούσαν να ζουν όχι σύμφωνα με το πολιτειακό υπόδειγμα της παράδοσης του Θησέα, όχι κοινοβιακά, άλλ' ανεξάρτητα ή μιá άπ' την άλλη, με απόλυτη αυτενέργεια. Ήταν φανερόμα του φιλελεύθερου και ανυπόταχτου άττικού χαρακτήρα και γι' αυτό ματαιώθηκε η προσπάθεια του μεγάλου Θαλή για την πολιτική συνένωσή τους σε μιá όμοσπονδία κοινοπραξίας και άλληλοβοήθειας. Ανάμεσα σε όλες αυτές τις αθηναϊκές αποικίες ξεχώρισε σε δυναμικότητα και άκμή η Μίλητος. Εργατικότεροι και έμπορικότεροι από τους άλλους Ίωνες οι Μιλήσιοι, αναδείχτηκαν άμεσοι διάδοχοι των Μινυών του πανάρχαιου εκείνου αιολικού κόσμου, που άνοιξε το δρόμο της ελληνικής θαλασσοπλοΐας και του έμποριου προς τη Μαύρη Θάλασσα με τη μυθοσκεπαστη έκστρατεία των Αργοναυτών. Η Μίλητος, με τα τέσσερα λιμάνια της, κυριάρχησε έμπορικά στη Μεσόγειο, παράλληλα με την Κορνηδόνα. Ξεκίνησαν οι Ίωνες και

* Ονομάστηκαν Κ υ κ λ ά δ ε ς τα νησιά αυτά, γιατί κ υ κ λ ώ ν ο υ ν' τη Δήλο, που έγινε κέντρο θρησκευτικό.

για το βοριά κ' έχτισαν εκατό περίπου πολιτείες στ' άκρογιάλια του Εύξεινου Πόντου κινήθηκαν ταυτόχρονα και προς τα βάθη της Μικρασίας και Ασίας και άπλωσαν το δίχτυ του έμπορικού κ' έμπολιτιστικού των πνεύματος, προετοιμάζοντας έτσι τον ύστερο από 7 αιώνες δρόμο του Μεγάλου Αλέξανδρου.

Αλλά η Μίλητος, όπως και η Κορνηδόνα, είχε μιá μεγάλη αντίπαλο σε πλούτο κ' ενεργητικότητα: την πιο όχυρη άπ' όλες τις πόλεις της άργολικής άμφικτυονίας του Πυθαέα Απόλλωνα, την Κόρινθο. Η Κόρινθος, άφου κατάκτησε τα Μέγαρα, πήρε στα χέρια της τα σκήπτρα της έμπορικής θαλασσοκρατίας της ελληνικής χερσονήσου. Τόν 9ον αιώνα π.Χ., όταν συνεχιζόταν ο άποικισμός της Κορνηδόνας από τους Φοίνικες της Τύρου, η Κόρινθο ναυπήγησε, όπως λέει ο Θουκυδίδης, την πρώτη ελληνική τριήρη, μιμώντας το μακρουλό σχήμα της Αργώς, του πλοίου των Αργοναυτών. Τόν 8ο αιώνα, είχε δημιουργήσει ισχυρότατο στόλο και, άφου μ' αυτόν εξαφάνισε την πειρατεία, που είχε για κύριο σκοπό ο άρχαίος εκείνος κόσμος, κινήθηκε προς το Ίόνιο και τη Μεσόγειο κ' έχτισε δυο μεγάλες αποικίες που έπαιξαν μεγάλο ρόλο στην ιστορία: την Κέρκυρα και τις Συρακούσες. Η άποικία της τα Μέγαρα, κινημένα από τη δημιουργική όρμη της μεγάλης τους μητρόπολης, κατάφεραν να χειραφετηθούν (τόν 8ο ή τόν 7ο αιώνα) και να ζήσουν αυτόνομα. Κινήθηκαν προς τις ανατολικές και δυτικές θάλασσες κ' έχτισαν πολλές και πολυάνθρωπες άποικίες στη Σικελία (Σελινούνα, Ύβλα), στη Βιθυνία και στη Θράκη. Ανάμεσα σ' αυτές, η κυριώτερη για το μεγάλο κατόπι ιστορικό της ρόλο, ήταν η πολιτεία του Βυζαντίου.

Στην πρώτη αυτή άποικιστική περίοδο, ξεχωρίζουν ιδιαίτερα τα όνόματα τεσσάρων πολιτειών: Της εύβοϊκής Χαλκίδας και Έρέτριας και της κυκλαδικής Νάξου και Δήλου. Οι Ίωνες είχαν άπλωθει στην Εύβοια και στις Κυκλάδες, κατά τ' άρχαιότερα ιστορικά χρόνια. Η Χαλκίδα κ' η Έρέτρια έγιναν άποικιστικές έστίες. Κατείχαν το μεγαλύτερο μέρος της Εύβοιας και τα νησιά Άνδρο, Τήνο και Κέω (Τζιά). Κατά τη δεύτερη άποικιστική περίοδο, η Χαλκίδα κ' η Έρέτρια ξεπέρασαν σε πλούτο και έμπορική ικανότητα την Αθήνα. Όσο για τη Νάξο και Δήλο, αυτές, με τη στρατιωτική της δύναμη ή πρώτη (8.000 όπλίτες και κυριαρχία και σε μερικά άλλα αιγαιακά νησιά) και με τη θεοκρατική της γοητεία ή δεύτερη (έστία του Απόλλωνα, και πανηγυρικό πολυσύνθετο κέντρο του Ιωνικού, αλλά και αιγαιακού γενικά κόσμου) κυριάρχησαν στη συνείδηση των συγχρόνων τους σεβαστές όπως ή ανάγκη και το δέος.

Έτσι έβλάστησαν οι πρώτες ρίζες του ελληνικού πολιτισμού, που τα πρώτα φυλλωμένα κλαδιά του θα παρακολουθήσουμε στο ξεπέταμά τους σε δεύτερο ύσως άρθρο για τη γλώσσα και το τεχνικό και πνευματικό ξετύλιγμα, που άνοιξε το δρόμο της ανθρωπότητας προς τα μεγάλα της κοινωνικά πεπρωμένα και τις προμηθειικές κατακτήσεις της.

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΠΕΙΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΕΧΝΗ

Είναι αλήθεια κ' είναι επίσης δίκαιη ή παρατήρηση που έγινε κάποτε από τον Τύπο, ότι το ελληνικό τοπίο δεν πήρε στη σύγχρονη τέχνη τη θέση που έπρεπε και ότι άγνοήθηκε συστηματικά από την έμπνευση των ποιητών μας. Είναι γεγονός ότι στην Ελλάδα δεν είχαμε ποτέ μιá γνήσια φυσιοκρατική ποίηση — τα χρώματα που γεννηθήκαμε, που ποτίσαμε με αίμα, με ιδρώτα, με άγωνία, τα βουνά, τα λαγκάδια, οι πλαγιές και οι κάμπροι, που έθρεφαν τις πρώτες μας συμπαντιακές χαρές, επνήγησαν στο πέραςμα του χρόνου και στην άνδρωση του νοού, ενώ ή καρδιά έστρεψε να ζητήσει άλλου τις γνήσιες και μεγάλες της συγκινήσεις.

Αν εξαίρεσει κανείς τον ειδυλλιακό Κρυστάλλη, που τραγούδησε με περιπάθεια και με νόστο, αλλά κάπως άριστολογικά τις περσότερες φορές, το ελληνικό βουνό, δεν βρέθηκε σχεδόν κανένας άλλος να μς φάλλει άγνά κι αίσταντικά την ελληνική φύση, το τοπίο το ελληνικό, το γεμάτο τόσο από παληούς όσο κι από σύγχρονους θρούλους, από θεϊκό και ήρωικό μεγαλείο, που φαντάζει κάτω από το μοναδικό φωτόχαρο ούρανο της αιώνιας Ελλάδας σαν άραβούργημα κεντημένο στα στήθη της γής.

Αυστηρώς οι περσότεροι από τους ποιητές μας και περσότερο εκείνοι της γενιάς που ξεκινάει από το 1930 και δώθε, άναζητάνε την έμπνευσή τους στο έσωτερικό τους δράμα ή και κάποιο άλλο στην ελαφρότητα της σύγχρονης ζωής, δίνοντας πολλούς άλλα κοινότυπους στίχους σε θέματα εξαντλημένα. Οι ποιητές, βέβαια, της Αθήνας ζούν μέσα στην εξαντλητική τύρβη της πολύβοης αυτής μεγαλούπολης κ' ο χρόνος τους είναι τόσο λιγοστός και μετρημένος. Σπάνια κατορθώνουν να χαρούν το άττικό τοπίο. Αλλά οι άλλοι της έπαρχίας, αυτοί γιατί σιωπούν; Μά φαίνεται πως το κακό όφειλεται στην έλλειψη του οργανωμένου έκδρομισμού, που θα έπρεπε από καιρό να είχε γίνει αντικείμενο κρατικού ενδιαφέροντος και για σκοπούς άκόμη εθνικούς. Πώς ν' αγαπήσει κανείς μιá χώρα — τη χώρα του — όταν άπ' αυτή δεν έγνωρισ τίποτε άλλο εκτός από τους τέσσαρες τοίχους του σπιτιού του, όταν ποτέ δεν άνοιχτηκε στην έσώψυχη εκείνη όμιλία με την Ιερή και γενέτειρα φύση; Και πώς άλλωθς μπορεί να καλλιεργηθεί και να άναπτυχθεί το φυσιοκρατικό αίσθημα, αν ο άνθρωπος δεν έρθει αντίκρυα προς την ίδια τη φύση, αν δεν την σπουδάσει, αν δεν την γευθεί σαν δράση ποικίλη και σε συγκίνηση πλούσια κι εύεργετική; Όταν άδραν ή έσωτερική του φύση, πώς θά του μιλήσει ο έξωτερικός κόσμος, όταν μέσα του έχει άνασταλαί κάθε μεγάλος κι εύγενικός παλμός;

Απάναντι στην αίσθηση της φύσης φαίνεται να έχουμε πάθει ένα έντονο και παρατεταμένο σάκ, που χαρακτηρίζεται από συναισθηματική άδιαφορία και σιγή μπρός στο αισθητικό μεγαλείο της ελληνικής ύπαιθρου.

Μέσα όμως σ' αυτή την άδικαιολόγητη σιωπή, άκουσα δώ και λίγες μέρες, μιá εξαίσια φυσιοκρατική φωνή σά λησμονημένη, σά κάποιο άπηχεϊον, που τη ζωντάνεψαν περαστικές αύρες, κάτι σαν έάφνιασμα, σαν άφύπνιση από τη νάρκη της πόλης, που τίνανε κάποια βελούδα καινούργιων δραμάτων

στην ψυχή μου. Η φωνή αυτή έρχονταν από τις σελίδες κάποιου βιβλίου: «Ώδες στα Έλληνικά Τοπεία» είναι ο τίτλος του. Και ποιητής ο έμπνευσμένος δημιουργός της «Συμφωνίας της Ζωής και του Θανάτου», Γιώργος Σταμπολής. Ένδεκα ώδες περιλαμβάνει το βιβλίο — κι αυτές σαν πρώτη σειρά στις όσες άλλες ώδες μέλλουν να συμπληρώσουν τον κύκλο των έμπνεύσεων του ποιητή. Ο ποιητής όμως δεν είναι έδω άριστολογικός και δεν κινείται από «έσω δράση» μόνο. Είναι τόσο συγκεκριμένος και μορφολογικός, τόσο έδαφικός ώςτε στο κάθε του τραγούδι να ζει άκέρηο το κάθε τοπίο ή το κάθε βουνό, που τραγουδάει, καθένα με τα ιδιαίτερα μορφολογικά του χαρίσματα, με την ποικίλη του διαμόρφωση, με τους τόνους των ρυθμών του, με τον βαθύτερο τύπο του σαν έξωτερική γραμμή, αλλά και σαν αίσθηση, που ξεκινάει από μιá βαθειά παγανιστική αντίληψη. Η Πάρνηθα, ή Πεντέλη, το Σούνιο, ο Μαραθώνας, τα Τέμπη, ή Γκιώνα, ή Άρκαδία, ο Αϊγάλεως, ή Πίνδος, οι Μυκήνες, ο άρχοντικός Ταύγετος είναι τα τοπεία που του χάρισαν πάναγες συγκινήσεις στην συμβίωσή του με την ελληνική φύση. Είναι τα βουνά που είδε από κοντά, που δοκίμασε το δέος του μεγαλείου τους και άνατμίστηκε σαν έξαρση στις ψηλές κορφές — όπου τα ίδια βουνά Βατιάνες, Θεσσαλονάτες, θεμελιώνουν το ζωρικό στίγμα της φυλής μας. Έξηος στην εξαύλωτική τους μεγαλοπρέπεια, καθρεφτίστηκε στα νερά τους, χάρηκε το τραγούδι των πουλιών, καθώς ταξίδευε στον πεντακάθαρο άέρα κ' είδε, από τις ψηλές κορφές, σαν άλλος Όμηρος, το θεϊκό δράμα της «ροδοδάκτυλης αύγης». Πόσο νόστοι, πόσο συγκινήσεις, πόσο χαρές!.. Κι όλες αυτές του τις συγκινήσεις με δλόκληρη τη βαρυστόν συναισθημάτων του κατορθώνει να τη μεταγγίζει άπαλά και άδιάστα στον άναγνώστη του, που ξεκινάει, παρασύρεται και νομίζει ότι όδοιπορεί μαζί του προς τις θεόρατες κορφές. Τα μεγάλα πετάγματα του νοού στις κατακτήσεις του πνεύματος, φαίνεται να ξεκινάνε από την έπαφή του ανθρώπου με τα ύψη των βουνών. Στη «Χαρούμενη Έπιστήμη», λέει ο Νίτσι: «Πώς θά σκαρφαλώσω καλύτερα στο βουνό; Άνέβαινε όλοένα και μη το σκέφτεσαι!»

Κι άλλου προσθέτει: «Άνέβα μιá φορά στην κορφή και τότε θά ιδεις ότι ο καλύτερος δρόμος είναι από κορφή σε κορφή».

Χαρά στους, λοιπόν που πάτησαν τέτοιες κορφές. Δοκίμασαν μιá φορά το ύψος κ' εύκολα πειά μπορούν και με το νοού να το συλλάβουν.

Θάθελα να παραθέσω μερικούς στίχους από τις «Ώδες στα Έλληνικά τοπεία» αλλά έπειδή κάθε ώδη είναι και μιá δλοκληρωμένη σύνθεση, βρίσκω πως μιá τέτοια άπόπειρα θάταν κρεούργημα. Θάταν σά να παρουσίαζα αίφνης έδω την κορφή ή μιá πλαγιά του Ταύγετος και να έλεγα: 'Ιδού ο Ταύγετος! 'Ιδού ή Πεντέλη κ.λ.π.

Στην Άρκαδία, που είναι το «πάτριον έδαφος» του ποιητή, το φυσιοκρατικό αίσθημα μεταβάλλεται σε έντονη συγκίνηση, που προκαλεί άληθινή συναισθηματική τρικυμία στην ψυχή.

Πόσο όραία, έσκουραστική και δυναμογονική ήταν ή φωνή αυτή!.. Και πόσο φωτεινή μπρός στην καταχνιά του αίσθηματος της φυγής, που μς σπρώχνει όλοένα να κουλουριαζόμαστε — πιά σφιχτά στη μυστηριώδη έσωτερικότητά μας, ενώ έξω μας υπάρχουν τόσα λευκά και σπαθωτά φτερά...

NEON ΠΝΕΥΜΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Διευθυντής—Ίδρυτής: ΔΙΟΝ. ΒΟΓΟΠΟΥΛΟΣ

Συντάκτης τῆς ὕλης: ΜΑΙΡΗ ΧΑΛΚΙΑ

Γραφεῖα: Ὁδὸς Γ' Σεπτεμβρίου—Τηλ. 55536

Τυπογραφεῖα: Ὁδὸς Γερανοῦ 9—Τηλ. 20552

■
ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ: Δρχ. 1000
» ΕΞΑΜΗΝΟΣ » 500

■
Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται

ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ: Δρχ. 100

Ἡ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Θανάση Πετσάλη: «**Ἡ Κυρία τῶν Τιμῶν**» καὶ «**Πέρα στὴ θάλασσα**».—Γιώργου Σακκά: «**Κόρφοι καὶ Κάβοι**».

Ὁ κ. Θανάσης Πετσάλης συγκέντρωσε σ' ἓναν τόμο τῆς τυποποιημένης σειρᾶς τοῦ «Γλάρου» τὰ πλιότερα δημοσιευμένα διηγήματά του μὲ τὸ γενικὸ τίτλο «Ἡ Κυρία τῶν Τιμῶν», τὸν τίτλο ἑνὸς ἀπ' αὐτά, τοῦ δευτέρου. Πρόκειται γιὰ κάπως παλιότερη παραγωγή — εἶναι ὅλα χρονολογημένα ἀπ' τὸ 1936 ὡς τὰ 1941 — καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ξεπερασμένη, ἂν κρίνουμε ἀπ' τὴν «Καμπάνα», τὸ καινούργιο του μυθιστόρημα, πὺ δημοσιεύθηκε τώρα τελευταῖα στὴ «Νέα Ἔστια».

Ὁ κ. Πετσάλης πορεύεται ἀπὸ βιβλίο σὲ βιβλίο τὸ δύσκολο δρόμο τῆς μεθοδικῆς τελειοποίησης τῆς τέχνης του, καὶ τὰ διηγήματά του μᾶς φανερώνουνε τοὺς σταθμοὺς τῆς σκέψης του καὶ τῆς εὐαισθησίας του. Ἐξαφανίζονται σιγά· σιγά οἱ κάποιες ἀδυναμίες τῶν πρώτων του ἔργων: Ἡ φράση του γίνεται σφιχτοδεμένη καὶ πὺ πλαστική, δὲν ὑπάρχουνε σχεδὸν πιά οἱ λεκτικοὶ τύποι πὺ σὲ ξάφνιζαν ἐνοχλητικά, καὶ τὸ κείμενό του μεταδίδει τὴ θέρη πὺ χρειάζεται γιὰ νὰ αἰχμαλωτιστεῖ ὁ ἀναγνώστης. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά γίνονται πὺ ἀνάγλυφα τ' ἀναμφίλεκτα προτερήματα τοῦ πεζογράφου: Τὸ εὐγενικὸ καὶ πολιτισμένο γράψιμο, ἡκαλοαρμολογημένη σύνθεση, ἡ χάρη τοῦ καθαροῦ προσωπικοῦ ὕφους, ἡ ἀκρίβεια στὴν ἔκφραση. Ὑστερα πλουτίστηκε ἱκανοποιητικά κι ὁ κόσμος τοῦ κ. Πετσάλη. Ὁ συγγραφέας δὲν κινιέται ἀποκλειστικά πιά μέσα σὲ μιὰν κοινωνικὴ τάξη πὺ τὴν ἀποτελοῦνε τύποι μὲ μεγάλη «ἐπιφάνεια» καὶ καθόλου «βάθος», μᾶ κατέβηκε — γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω τὴν καθιερωμένη, ὅμως ἄτοπη, ἔκφραση — καὶ στὸ λαό, ὅπου ἀναζητήσε πὺ ζωντανά, καὶ γι'

αὐτὸ πὺ δλοκληρωμένα πρότυπα. Κ' ἴσως αὐτὸ ν' ἀποτελεῖ καὶ τὴν πὺ μεγάλη του κατάκτηση.

... Εἶχα χαράξει σ' ἓνα προσχέδιο τοὺς παραπάνω στοχασμοὺς, ὅταν διάβασα τὸ «Πέρα στὴ θάλασσα», τὴ δευτέρη συλλογὴ τοῦ κ. Πετσάλη, ὅπου δειχεται καθαρὰ ἡ καινούργια στροφὴ τῆς πεζογραφίας του — τὰ προτερήματα πὺ διαφαίνονται στὴν «Κυρία τῶν Τιμῶν» δειχουνται ἀνάγλυφα στὸ «Πέρα στὴ θάλασσα» — καὶ γι' αὐτὸ προτίμησα νὰ τοὺς μεταφέρω χωρὶς καμμιάν ἀλλαγὴ. Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα: ὁ συγγραφέας ἀντιλεῖ τώρα τὰ θέματά του ἀπ' ἓναν τομέα τῆς νεοελληνικῆς ζωῆς πὺ ὡς τὰ τώρα δὲ μετουσιώθηκε σὲ τέχνη ἀνάλογη μὲ τὴ σημασία του γιὰ τὸν ἔθνικό μας βίο, κι ἂν θελήσει νὰ ἐπιμείνει σ' αὐτόν — καὶ τὸ τελευταῖο του μυθιστόρημα, ἡ «Καμπάνα τῆς Ἁγία Τριάδας», δειχνει πὺς θέλει νὰ ἐπιμείνει — πολλὰ θά 'χε νὰ προσφέρει στὴ λογοτεχνία μας.

* *

Μέσα στὴ νεοελληνικὴ πεζογραφία καὶ στὴ νεοελληνικὴ ποίηση τὸ θέμα τῆς θάλασσας ἔχει σχεδὸν καταντήσει «ἀμελητέα ποσότης», κι αὐτὸ σ' ἓναν τόπο μὲ τόσες ἀκτὲς καὶ μὲ τόσα λιμάνια! Καὶ τόσο νοσταλγήσαμε τὰ τελευταῖα χρόνια τὴ θάλασσα, πὺ κάθε καινούργιο θαλασσινὸ βιβλίο νὰ βρῖσκει στὴν ψυχὴ μας μιὰν ἰδιαίτερη ἀπήχηση. Ἔτσι ξαναδιάβασα μὲ ξεχωριστὴ χαρὰ τὰ συγκεντρωμένα στὸν τόμο «Κόρφοι καὶ Κάβοι» διηγήματα τοῦ κ. Γιώργου Σακκά, πὺ τὰ 'χα γιὰ πρώτη φορὰ σκόρπια σὲ περιοδικὰ γνωρίσει.

Τ' ἀφηγήματα τοῦ κ. Σακκά εἶναι παρμένα ἀπ' τὴ ζωὴ τῶν ψαράδων καὶ τῶν δουλευτῶν τῆς θάλασσας. Ὁ συγγραφέας μᾶς παρουσιάζει μὲ γοητευτικὴ ἀπλότητα τὰ βάσανα καὶ τὶς λύπες τοὺς, τοὺς καύμους καὶ τοὺς πόθους τοὺς, τὶς χαρὲς καὶ τὰ γλέντια τοὺς. Καὶ τὸ κείμενό του, ἀνεπιτήδευτο σὰν τὴν ἀπλή τῶν θαλασσινῶν ζωὴ καὶ λαγαρὸ σὰν τὰ διάφανα τοῦ τύπου μας νερά, μεταδίνει ἀκέρια τὴν αἴσθηση τῆς θάλασσας πὺ τόσο τὴ στερηθήκαμε τὰ τελευταῖα τοῦτα χρόνια, κλεισμένοι ἀνάμεσα στὰ ψηλά τῆς πολιτείας ντουβάρια.

Ὁ κ. Γ. Σακκάς ἔχει σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ χάρισμα τῆς ἀφήγησης. Δὲν εἶναι παραμυθᾶς, δὲ γυρεύει νὰ καταπλήξει μὲ φοβερὰ μεπερδέματα καὶ συνταραχτικὲς περιπέτειες, μᾶ διηγιέται μὲ ζωντάνια καθημερινὲς ἱστορίες, ἴσως προσωπικὰ οἱ πλιότερες βιώματα, καὶ γι' αὐτὸ ποτισμένες μὲ τὴ βαθεῖα του ἀγάπη καὶ τὴν ἀπειρη στοργὴ του γιὰ τοὺς ἀδολοὺς τύπους πὺ ζωγραφίζει.

Γ. Ι. ΦΟΥΣΑΡΑΣ